

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Učitelství pro mateřské školy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

SPOLUPRÁCE MATEŘSKÉ ŠKOLY SE SENIORSKÝM DOMOVEM

Vypracoval: Kamila Tesařová

Vedoucí práce: Hana Švejdová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Abstrakt

Ve své bakalářské práci se budu zabývat spoluprací mateřské školy se seniorským domovem s cílem prohlubování úcty předškolních dětí k životu a stáří a obohacování kvality života dětí i seniorů.

Teoretická část bude vycházet z vymezení hierarchie lidských potřeb podle Maslowa, z vymezení pojmu dětství a stáří se zaměřením na charakteristiku osobnosti současného předškolního dítěte a na charakteristické změny ve stáří. V teoretické části budou zároveň vymezené cíle předškolního vzdělávání v souladu s RVPPV, které budou naplňovány v rámci spolupráce mateřské školy se seniorským domovem. Tato část bude zpracována s oporou o odbornou literaturu vztahující se k tématu.

V praktické části bude vytvořen konkrétní projekt spolupráce mateřské školy se seniorským domovem. Ten bude obsahovat charakteristiku seniorského zařízení a charakteristiku konkrétní skupiny předškolních dětí, které se do projektu zapojí.

Zaměřím se na vymezení podmínek spolupráce a konkrétních cílů pro vzdělávání, na obsah vzdělávání dětí a jejich vyhodnocování.

Projekt bude realizován v praxi formou setkávání dětí konkrétní třídy mateřské školy se seniory a průběžně vyhodnocovaný s ohledem na jeho přínos pro obě zúčastněné strany.

Pro zpracování bakalářské práce bude použita odborná literatura, Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, zúročeny poznatky získané v rámci studia na pedagogické fakultě i zkušenosti z mé vlastní praxe.

Klíčová slova: Dětství, stáří, předškolní dítě, potřeby, spolupráce

Abstract

In my final thesis I will be focused on the cooperation of nursery school with nursing home. The aim is to deepen the respect of preschool children to life and old age and also to improve the quality of children and seniors.

The theoretical part will be taken from hierarchy of human needs by Maslow, from term of childhood and old age, will be focused on the characteristic of personality preschool children of these days and characteristic changes caused by age.

In the theoretical part, the preschool aims of the teaching will be elaborated in accordance with the RVP PV, which will be filled by the cooperation of nursery school and nursing home. This part will be supported by the professional literature of this topic.

In the practical part will be created a specific project of cooperation between the nursery school and the nursing home.

This will include the characteristic of nursing home and a characteristic of specific group of preschool children, who will be part of this project.

I'll be focused to specify conditions of cooperation and specific targets for education, for main content of children education and also the results.

The project will be realized by meeting of specific class of nursery school with seniors and the results will be taken continuously with special care for benefits for both groups.

To prepare this final thesis will be used professional literature, RVPPV, all of the knowledge found by study of the Faculty of education and by experience of my own practical training.

Key words: childhood, old age, preschool children, needs, cooperation

Poděkování

Tímto velmi děkuji vedoucí mé práce Mgr. Haně Švejdové za odborné vedení, cenné rady, laskavý přístup a podporu při zpracování bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. Předmět vývojové psychologie	10
1.1. Dětství.....	10
1.1.1. Prenatální období.....	12
1.1.2. Novorozenec	12
1.1.3. Kojenec	14
1.1.4. Batole.....	15
1.1.5. Předškolní věk.....	17
1.2. Dítě a mateřská škola	18
1.2.1. RVP PV	21
1.2.2. Rámcové cíle a prosociální vzdělávání	22
1.2.3. Klíčové kompetence a prosociální vybavenost dítěte	22
1.2.4. Vzdělávací obsah v RVP PV.....	23
1.3. Stáří.....	24
1.3.1. Kognitivní změny ve stáří.....	25
1.3.2. Emoční změny ve stáří.....	26
1.3.3. Sociální zařazení.....	28
2. Společně rysy dětství a stáří	29
3. „Něco s někým pro někoho“	29
PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
4. Spolupráce mateřské školy se seniorským domovem.....	31
4.1. Cíle projektu	31
4.2. Prostředkem k naplnění projektu	32
5. Realizace projektu	32
5.1. I. etapa.....	32
5.1.1. -Hledání cílových skupin	32
5.1.2. -Charakteristika skupiny předškolních dětí.....	33
5.1.3. -Charakteristika skupiny seniorů	34
5.2. II. etapa.....	34
5.2.1. -Co předcházelo v mateřské škole před prvním setkáním se seniory?.....	34
5.2.2. -První záměrná řízená činnost s dětmi před prvním setkáním se seniory.....	35
5.2.3. -Co předcházelo v domově seniorů před prvním setkáním s dětmi?	39

5.3. III.etapa.....	40
5.4. Setkávání v domově seniorů.....	40
5.4.1.-1. návštěva (19. 10. 2017).....	40
5.4.2.-2. návštěva (2. 11. 2017).....	42
5.4.3.-3. návštěva (16. 11. 2017).....	44
5.4.4.-4. návštěva (30. 11. 2017).....	45
5.4.5.-5. návštěva (22. 12. 2017).....	47
5.4.6.-6. návštěva (11. 1. 2018).....	50
5.4.7.-7. návštěva (25. 1. 2018).....	52
6. EVALUACE.....	54
7. ZÁVĚR.....	57
8. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	58
9. SEZNAM ZKRATEK.....	60
10. SEZNAM PŘÍLOH.....	61

Úvod

Ať už z hlediska vývoje člověka přemýšlíme o období dětství nebo stáří, je důležité si uvědomit, že obě tyto skupiny potřebují a zaslouží si zvláštní péči, mnoho pozornosti, trpělivosti a lásky. Stáří není synonymem nemoci a čekáním na odchod ze světa, je plnohodnotnou etapou života, i když s sebou přináší změny, které je třeba brát v potaz. Jako vychovatelé dětí předškolního věku uvědomující si skutečnosti a stav společnosti ve vztahu k tomuto tématu, máme možnost v dětech posilovat a podporovat rozvoj empatie, prosociálního chování a úcty k druhým. Z toho důvodu se bakalářská práce zabývá spoluprací mateřské školy se seniorským domovem. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část vychází z hierarchie lidských potřeb dle Maslowa a opírá se o poznatky vývojové psychologie. V první části bude pozornost věnována vývoji dítěte od narození do šesti let, se zvláštním zřetelem na předškolní období. V další kapitole budou na tyto poznatky navazovat cíle současného předškolního vzdělávání, které jsou v souladu s rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání.

Druhá část se bude dále soustřeďovat na stáří, typické změny charakteristické pro toto období, potřeby seniorů. Současně budou hledány spojitosti mezi oběma obdobími.

Praktickou část tvoří vymezení podmínek spolupráce, charakteristika cílových skupin, plány jednotlivých návštěv, jejich uvedení do praxe, hodnocení a celková evaluace projektu.

Projekt vychází z RVP PV, ŠVP a TVP, svojí náplní doplňuje aktuální integrované celky realizované v mateřské škole, obohacuje je jak svou vzdělávací nabídkou, tak především možností mezigeneračního setkávání a učení. Stejně jako jsou hodnoceny jednotlivá setkání, je v závěru hodnocen i celý projekt.

Cílem práce je vytvořit projekt fungující v praxi, který bude u dětí podporovat rozvoj respektujícího, empatického a prosociálního chování, povede je k chování, které je sociálně a společensky prospěšné, se zvláštním zájmem o staré lidi. Smyslem projektu je dětem v útlém věku přiměřeným způsobem zprostředkovat realitu současné

společnosti v souvislosti se seniorskou populací, která je však naším přístupem a chováním ovlivnitelná.

Uvedení projektu do praxe vnímám jako přínos nejen pro děti a seniory, kteří budou jeho součástí, vidím ho také jako inspiraci pro rodiče a další vzdělávací instituce.

TEORETICKÁ ČÁST

Předmět vývojové psychologie

Podle Vágnerové (2012) se vývojová psychologie zabývá studiem souvislostí a pravidel vývojových proměn jak v jednotlivých oblastech lidské psychiky tak i celé osobnosti a usiluje o porozumění jejich mechanismům.

Langmeier a Krejčířová (2006) hovoří o předmětu vývojové psychologie jakožto o zkoumání změn chování a prožívání v čase.

„Psychický vývoj lze charakterizovat jako proces vzniku, rozvoje a zákonitých proměn psychických procesů a vlastností, jejich diferenciací a integrace, která se projeví v rámci celé osobnosti. Zahrnuje kvantitativní i kvalitativní změny, nárůst i úbytek různých funkcí, které se mohou rozvíjet plynule i formou vývojových skoků.“ (Vágnerová, 2012, s. 11).

V souvislosti s tím se Langmeier a Krejčířová (2006) zmiňují o jednotlivých etapách vývoje jedince, kdy je dětství a dospívání charakteristické pozitivními změnami, ty jsou rychlé, převratné a neopakovatelné. Pozitivní změny nalézáme i v dospělosti, které je obdobím stability. Po padesátém roce života a zejména ve stáří dochází k úbytku některých schopností a adaptivních funkcí. Zároveň však mohou pozitivní a negativní změny probíhat současně. Zatímco vývojové změny v dětství jsou v zájmu psychologů již velmi dlouhou dobu, změnám v dospělosti a ve stáří taková pozornost věnována nebyla. Zájem o ně ale roste a literatury přibývá.

Dětství

„Přestože se na první pohled zdá, že malé dítě má velmi daleko k dospělému člověku, že je dlouhou dobu skutečně zcela bezmocné, že bez pomoci dospělých není s to přežít, že jeho dovednosti jsou zanedbatelné, že veškerou svou energii věnuje na růst, hraní, jídlo, spaní a vylučování, je evidentní, že jeho vývojové i vzdělávací potenciality i faktické pokroky jsou ohromné. Nikdy už se toho nenaučíme více než v dětství. Začínáme z ničeho a během pár let zvládneme řeč, osvojíme si vynálezy, na kterých lidstvo

pracovalo stovky, snad tisíce let. Naučíme se mluvit, číst, psát, počítat. Je vcelku zbytečné uvažovat, jestli jsou základy osobnosti vytvořené do roka, do tří, do pěti nebo do patnácti let. Mnohem praktičtější úvaha se odvíjí od myšlenky, že okna poznání jsou v dětství zcela otevřená pro podstatnou část podnětů a v průběhu života se postupně uzavírají.“ (Mertin, 2011, s. 55). Děti potřebují mnohem více než jen naplnit své biologické potřeby, potřebují lásku, pozornost, podněty, komunikaci. Jen tak mohou úspěšně navazovat vřelý vztah s pečující osobou, se svými nejbližšími, posléze i s dalšími lidmi. To vše ovlivňuje kvalitu navazování sociálních vztahů a úspěchu bytí ve společnosti (Kořátková, 2014). Svobodová (2010, s. 10, 11) se k tomuto tvrzení vyjadřuje takto: *„Človíček, který je ostatními respektován, přijímán a milován, nemá obvykle v životě problém přijímat, respektovat a milovat ostatní lidi. Porozumět druhým lidem se učíme především tím, že je nám rozuměno. Chceme-li učit dítě být prosociálním, je potřeba, abychom se my sami k němu prosociálně chovali. Aby naše vzdělávací snahy a chování k dítěti byly kongruentní, aby v nich nedocházelo k rozporům. Jednou ze základních podmínek prosociálního chování je přispět k maximálnímu naplňování potřeb dítěte tak, aby se cítilo přijímané, uznávané a úspěšné.“* *„Podle teorie amerického psychologa Abrahama Maslowa vytvářejí lidské potřeby pětistupňovou pyramidu, ve které je každé patro vyhrazeno jedné oblasti potřeb. Pokud není naplněno patro spodní, pak podle Maslowa není možné naplnit žádné z vyšších pater.“*

1. *Fyziologické potřeby*
2. *Potřeba bezpečí, jistoty a řádu*
3. *Potřeba lásky a sounáležitosti*
4. *Potřeba úcty a uznání*
5. *Potřeba sebeaktualizace a sebeuskutečnění*

Svobodová, Švejdrová (2011) souhlasí, že aby člověk mohl využít veškerý svůj potenciál, je nutné, aby byla pyramida potřeb, tak jak ji Abraham Maslow sestavil, naplňována pěkně odspodu, patro po patře.

„Dítka nejdražší Boží dar a klenot nejpilnějšiho opatrování hodny jsou.“ (Komenský in Matějček, 2005, s. 12).

Prenatální období

Prenatální období je období mezi početím a narozením dítěte. Trvá zhruba 40 týdnů.

Matějček (2005) píše, že život člověka nezačíná až jeho narozením. Ačkoli ho nemůžeme vidět na vlastní oči, existují stále účinnější metody, jak se o životě před narozením dozvědět více. Langmeier a Krejčířová (2006) tvrdí, že již v tomto období lze hledat základy psychického vývoje člověka. Vágnerová (2012) uvádí, že plod reaguje na různé podněty, které na něj zvenčí působí, je schopen nejjednodušších forem učení, a jeho chování je typické právě pro něj. Prenatální vývoj vytváří základ pro další vývojové změny. Zde mluví Vágnerová (2012) o důležitosti uvědomění si této skutečnosti z hlediska navazování a kvality vztahu mezi matkou a dítětem. V souvislosti s tím Langmeier a Krejčířová (2006) zmiňují schopnost sociální interakce plodu, kdy se dostává do aktivního kontaktu s matkou. Tím se mezi matkou a dítětem vytváří dialog, který na pomáhá rozvoji neverbální komunikace mezi nimi po příchodu dítěte na svět.

Novorozenec

Toto období trvá přibližně jeden měsíc, je to doba, kdy se jedinec adaptuje na nové prostředí.

Charakteristické znaky psychického vývoje v prenatálním období se nyní uplatňují na vyšší úrovni (Langmeier, Krejčířová, 2006). Novorozenec je schopen aktivně ovládat prostředí a zapojovat se do sociálních interakcí. Matějček (2005, s. 23) říká, že *„už to není přechod z nebytí do bytí, nýbrž jen přechod z bytí do té doby skrytého bytí od té doby zjevného. Dítě přece žilo již dávno před tím, už vnímalo, už se aktivně projevovalo, už se dokonce i učilo a jistě prožívalo- teď v tom bude pokračovat, ovšem za podstatně změněných podmínek.“*

Vyvinuty jsou všechny základní nepodmíněné reflexy, které dítěti napomáhají při adaptaci na nové prostředí, ale i smysly. Svou vyspělostí jsou na tom mnohem lépe, než se dříve předpokládalo (Langmeier, Krejčířová, 2006). Zrak umožňuje novorozenci prohlížet své okolí, zajímat se o předměty, které mu jsou nabízeny. Především je ale

schopno zachytit a rozpoznat obličej své matky. První pohledy z očí do očí patří k velmi intenzivním prožitkům.

O tom, že je novorozenec připraven navazovat sociální kontakty svědčí i jeho schopnost nápodoby. Langmeier, Krejčířová (2006, s. 37) ji popisují takto: „*Predispozice novorozeného dítěte k sociálnímu kontaktu s lidmi, která byla dříve zcela popírána, je podle některých studií patrná i v jeho schopnosti napodobovat jednoduché mimické výrazy, např. pootvření očí, vystrčení jazyka, otevření a zavření očí, úst, ale i jednoduché vokalizace nebo i jiné pohyby.*“ Nápodoba není jen záležitostí dítěte, nýbrž i jeho matky či otce. I oni zrcadlí chování dítěte. Stále stejnými reakcemi se pro dítě stávají čitelnějšími. Dítě nenapodobuje jen chování svých nejbližších, ale i dalších osob. Na pláč ostatních dětí reaguje také pláčem. Dle Kořátkové (2014) můžeme tomuto chování rozumět jako počátkům schopnosti vcítit se do druhého, tedy empatického chování.

Langmeier a Krejčířová (2006) doplňují, že schopnost novorozence učit se a reagovat na své okolí má jistá omezení. Dítě se velmi rychle unaví. Rodiče by tedy měli být vybaveni citlivostí vůči sebemenším změnám v chování dítěte, na které reagují citlivě, ochotně. Dobu spánku a bdění prolínají další přechodné stavy. Např. Brazelton (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 32) rozlišuje 6 behaviorálních stavů dítěte:

- Hluboký spánek
- Lehký spánek
- Dřímota
- Klidný bdělý stav
- Aktivní bdělý stav
- Pláč

Jen novorozenec nacházející se v klidném bdělém stavu je schopen projevat zájem o okolí a zapojovat se do sociálních interakcí. S tím se shoduje i tvrzení Vágnerové (2006), ve kterém hovoří o tom, že pro vnímání a učení je nezbytné, aby bylo dítě v bdělém stavu, který ovšem trvá velmi krátkou dobu. Mertin (2011) dodává, že pokud tento čas není dobře odhadnut, z činností, které by jinak byly dítěti příjemné, se stávají činnosti nepříjemné. Rodiče by v tento čas měli dítěti nabízet dostatečné množství

různorodých, jednoduchých a opakujících se podnětů, dítě hladit, mazlit, usmívat se na něj. Mohou tak své dítě poznávat, porozumět mu, utvářet a posilovat vzájemné vztahy.

„Zdá se tedy, že úspěšnou socializaci-začlenění dítěte do lidského společenství-je dobře ustavená časná interakční synchronie důležitější než jiné, nápadnější výchovné postupy a snáze postižitelné aspekty sociálního prostředí dítěte.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 40).

Kojenec

Kojenecký věk trvá od jednoho měsíce do jednoho roku.

Langmeier, Krejčířová (2006), ale i Vágnerová (2012) popisují toto období jako čas, ve kterém se výrazně objevují základní vrozené dispozice dítěte, projevují se individuální rozdíly. To je příčinou rozdílnosti ve vývoji v jednotlivých oblastech. Dítě stále lépe ovládá své tělo, rozvíjí inteligenci, je připraveno na zahájení řečové komunikace, také navázalo specifické vztahy k lidem, kteří o ně pečují. Mertin (2011) tomuto období také připisuje utváření citových vazeb, citů, sociálních vazeb. Kořátková (2014, s. 17) říká, že *„jestliže jsou naplněny základní biologické potřeby (především odpovídající strava, spánek, teplo, hygiena), jsou přirozeně podněcovány smysly a dítě cítí bezpečí lidské blízkosti, které zajišťuje pečující osoba, pak jsou v plné míře vytvořeny podmínky pro kvalitní průběh zrání a počátky elementárního poznávání.“*

E. H. Erikson, na kterého odkazuje Kořátková (2014) vnímá v kojeneckém období za nejdůležitější stálost a kvalitu mateřské péče, která v dětech probouzí základní jistotu.

Zatímco v předešlém období dítě naši komunikaci spíše přijímá, zde na ni začíná reagovat. Koncem druhého měsíce se objevuje úsměv na tváři dítěte, jakožto reakce na pozornost rodičů. Matějček (2005) ho nazývá společenským kontaktem, krokem do lidského světa, pozdravem. Rodiče oplacením úsměvu dávají najevo svoji upřímnou radost. Začíná zde výchova pozitivních lidských vlastností.

Prarodiče vstupují do života dítěte velmi brzy. Jejich důležitost popisuje Matějček (2005, s. 46) takto: *„Mohou pro dítě znamenat v budoucnosti velkou výchovnou hodnotu, jakou dnes mladí manželé nemohou třeba ani dohlédnout. Budou uvádět dítě*

do svého světa, budou spojovat v jeho představách současnost s minulostí, budou mu předávat tradice a osvědčené hodnoty. A co víc, na postoji mladých rodičů k nim se bude formovat postoj tohoto dítěte k těmto dnešním jeho rodičům za nějakých 30, 40 let, až tito rodiče budou sami staří. A tady to začíná!“

V pěti měsících dítě začíná rozlišovat lidi. V půl roce rozpozná své od cizích, vůči kterým si udržuje odstup. O měsíc později získává vztah k pečující osobě výraznou podobu (Koťátková 2014). Dítě ve většině případů preferuje přítomnost matky, její nepřítomnost v dítěti vyvolává úzkost, kterou dává jasně najevo svou nepohodou. *„Toto specifické pouto k matce se považuje za prototyp všech dalších silných citových vztahů-přátelských, milostných, rodičovských.“* (Koťátková, 2014, s. 19). V kontextu s tím mluví Matějček (2005) o nezbytnosti toho, aby se dítě (skoro) vždy dovolalo pomoci, nejprve tak získává důvěru ve svých lidech, později v lidech obecně. Potřebu jistoty, kterou pro dítě představuje matka, bude vyžadovat i nadále, totiž když se u něho objeví strach z cizích lidí. Mateřská osoba může svou přítomností nebezpečné činit bezpečným.

V devátém a desátém měsíci se dítě začíná učit nápodobou. Nejde o učení jako takové, důležitý je jeho společenský kontext.

Batole

Batolecí věk trvá od jednoho roku do tří let.

Vágnerová (2012) připisuje tomuto období výrazný rozvoj v mnoha oblastech dětské osobnosti. Dítě se začíná pomalu osamostatňovat, uvolňovat z různých vazeb. Langmeier, Krejčířová (2006) připomínají, že dítě však stále zůstává silně závislé na matce a dalších dospělých z rodinného kruhu.

Z hlediska citového a společenského vývoje dochází k velikému pokroku (Matějček, 2005). Zatímco v předchozím období bylo dítě vázáno především na matku, „mateřské osoby“, zde bude svou roli sehrávat celé rodinné společenství, ale i domov. *„Dítěti budou srozumitelnější vzájemné vztahy jednotlivých členů rodiny. Podkladem je opět pokrok ve vývoji jeho poznávacích schopností. Poznává totiž nejen vztah matky k sobě a*

otce k sobě, ale také vztahy otce a matky k sobě navzájem čili jednoho k druhému. Je to vlastně cesta k tomu, aby si mohlo uvědomit své vlastní postavení, své vlastní „já“, svou vlastní osobu. Toto vědomí totiž nevzniká jenom ve vztahu já a ty, nýbrž ve vztahu já-ty-on/ona. Je k tomu třeba někoho třetího, či více takových třetích. Svou „uvědomovací“ úlohu pro dítě mají tedy i babičky a dědečkové, sourozenci, strýčkové a tety a ti ostatní, kdo do rodinného kruhu patří.“ (Matějček, 2005, s. 88).

Matějček (2005) svými slovy dále apeluje, aby vytvářené rodinné vztahy byly stabilní, láskyplné, s ohledem na dítě přijímající a plné citu, který dokáže dítě velmi hluboce prožívat. Tak mohou být rodiče při výchově úspěšní, zasloužit se o zdravý vývoj osobnosti dítěte.

„Vzrůstající zájem o širší společnost je pro tuto dobu charakteristický a opírá se o vytvořený základ získaný postupně v úzké i širší rodinné konstelaci.“ (Koťátková, 2014, s. 23). Mertin (2011) doplňuje důležitost postupného a pozvolného vstupu dítěte do sítě sociálních vztahů, aby mohlo porozumět souvislostem a osvojit si dovednosti potřebné k úspěšným kontaktům s druhými lidmi. To také vyžaduje podporu a pomoc jeho nejbližších. Koťátková (2014) vyzdvihuje nezbytnost citlivého chování blízkých, kteří s dítětem přicházejí do styku. Měli by respektovat zájem dítěte, dopřát mu prostor a čas je blíže poznat a projevat svou náklonnost k němu.

„Říká se, že matka zasvěcuje dítě do blízkých lidských vztahů a otec do fungování vztahů a dění ve světě.“ (Koťátková, 2014, s. 31).

V tomto věku se děti většinou přestávají bát cizích lidí (Vágnerová, 2012).

Kolem druhého roku začínají navazovat vztahy s vrstevníky (Langmeier, Krejčířová 2006), i když je pro ně vztah k dospělému přednější.

Rozhodující pro osvojení prosociálního chování je právě tento čas. Předpokladem prosociálního chování je empatie. Její rozvoj neodmyslitelně souvisí s chováním matky k dítěti, s citlivostí, s níž reaguje na všechny projevy dítěte. Z hlediska budoucnosti je význačné, že si děti již v batolecím období uvědomují potřebu takového jednání.

„Prosociálnost se vyznačuje pozitivním sociálním chováním, které vede k pomoci druhému člověku či lidem. Tímto chováním člověk nepřináší užitek pouze sobě samému,

ale i jiným lidem. Za vyšší formu prosociálního jednání můžeme považovat altruismus, který můžeme vnímat jako tendenci jednat tak, aby se zlepšila celková pohoda jiné osoby, přičemž chování nepřináší aktérovi žádný zjevný prospěch, ale často od něj vyžaduje určitou oběť.“ (Svobodová, 2010, s. 2).

K tomu, aby člověk mohl prosociálně jednat, potřebuje:

:porozumět vnímání a chápání situace z pohledu druhé osoby

:schopnost morálního úsudku

:schopnost empatie

:znát sociální normy a pravidla

Předškolní věk

„V širším smyslu slova se jako předškolní věk označuje celé období od narození (někdy i včetně vývoje prenatálního) až do vstupu do školy.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 87). Takové pojetí má svůj význam ale i úskalí, poněvadž meziobdobí od ukončení batolecího věku do vstupu do školy, přináší řadu významných charakteristik, které stojí za povšimnutí.

Přesnějším je chápat jej jako období od tří do šesti až sedmi let.

Není zcela na místě rozumět předškolnímu věku jako času, kdy je dítě připravováno na školu. Matějček (2005) říká, že mnohem více si z tohoto období odnáší do svého života. Vágnerová (2012) v tomto období vyzdvihuje přípravu na život ve společnosti. Dítě pomalu vyrůstá z rámce rodiny a rozvíjí vztahy s vrstevníky. Stále však rodina zůstává nejvýznamnějším prostředím, které dítě uvádí do společenství lidí (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Socializace dítěte je jedním z nejdůležitějších posláních mateřské školy.

Socializační proces zahrnuje tři vývojové aspekty:

:vývoj sociální reaktivity

:vývoj sociálních kontrol

:osvojení sociálních rolí

„Socializace probíhá ovšem po celý život člověka a to ve sledu rozmanitých interakcí jedince s druhými lidmi. Ukázali jsme, jaké jsou počátky socializace v interakci novorozence s jeho matkou a jak významné jsou pokroky v ustavení relativně stabilních vztahů během prvního roku života i v jejich diferenciaci v období batolecím. Předškolní období může být po této stránce do jisté míry chápáno jako kritické, zejména pokud jde o osvojování sociálních kontrol a sociálních rolí.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 94).
Vývoj svědomí je závislý především na uspokojivém vztahu dítěte k rodičům.

Socializace se neprojevuje jen změnou chování, ale také rozvojem prožívání a hodnocení, rozvojem sebepojetí a sebehodnocení. Langmeier a Krejčířová (2006) ji chápou jako základ emočního vývoje. S přibývajícím věkem dokáže dítě své pocity stále více ovládat. Tím, že se postupem času ve svých emocích lépe orientuje a rozumí jim, dokáže porozumět a vcítit se do emočních projevů druhých. Rozvíjí se tak emoční inteligence.

„Porozumění myšlenkám, motivům a prožitkům druhých lidí v průběhu celého předškolního věku tedy rychle narůstá a odráží se v rozvoji symbolických her, v nichž si dítě cvičí schopnost vidět svět očima druhých, v zájmech o příběhy a pohádky, ale i ve schopnosti žertovat a rozumět humoru.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 98).

Příležitost kontaktu s vrstevníky umožňuje dítěti učit se pomáhat slabším, nechat se vést, spolupracovat, řešit konflikty. Nezanedbatelnou úlohu v socializačním procesu přináší hra. Ve způsobu hry dochází v předškolním období k výraznému pokroku. Převažuje hra společná. *„Bohatě rozrůzněná a intenzivní hra v užším slova smyslu je nejtypičtější právě pro období předškolní.“* (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 100).
Předškolní období by se mohlo označit, nazvat obdobím hry.

Dítě a mateřská škola

„Kolem čtvrtého roku dospěje odpoutání dítěte od svých nejbližších obvykle tak daleko, že je žádoucí zajistit dítěti pravidelný přístup ke skupině vrstevníků. U nás je pořád ještě

nejobvyklejším zařízením, kde se dítě může setkávat s ostatními dětmi, mateřská škola. Tato instituce při dobrém pedagogickém vedení představuje pro dítě v tomto období vynikající doplněk domácího prostředí.“ (Mertin, 2011, s. 153).

Koťátková (2014) uvádí, že prostory mateřské školy vzbuzují v dětech pocity, že byly vytvořeny právě pro ně. Jsou totiž uzpůsobeny a navrženy pro děti a právě děti jsou tu ty důležité osoby, bez kterých by tento specifický a výjimečný svět nemohl fungovat. Matějček (2005) píše, že „cizí lidé“, druhé děti, dítě nevnímá jako nebezpečné, jsou totiž stejně malé, jsou jemu samotnému velmi podobné, i když samozřejmě tak odlišné. Jejich fyzická podoba ale dětem dovoluje je snáze přijmout než cizí dospělí. A právě „cizí“ děti jsou cílovou skupinou pro dítě. Generace vrstevníků je totiž skupinou, kde bude jednou hledat společenské uplatnění, přátele, partnery. Vymaňování se z rodinného prostředí, které dítěti poskytuje jistotu, však musí být pozvolné, opatrné, chápající, podporující a důvěřující. To svým tvrzením dokládá i Mertin (2011), kdy tvrdí, že je na místě, aby odloučení od rodičů a zapojení do vrstevnické skupiny probíhalo postupně a zároveň již v dřívějším období. Vágnerová (2012) ještě doplňuje, že dítě vstupující do společnosti se musí přizpůsobit jejím nárokům, osvojit si nové sociální dovednosti, naučit se rozumět druhým, ovládat své projevy, aby bylo pro druhé přijatelné. Mateřská škola má zvláštní socializační význam, není příliš výkonově orientovaná a poskytuje dětem dostatečný prostor, aby se na nové prostředí adaptovaly. Zároveň je od nich vyžadováno, aby přijaly a respektovaly novou autoritu, kterou představuje pro ně do té doby cizí osoba, paní učitelka a v neposlední řadě se sžily s řádem fungujícím v mateřské škole. Matějček (2005) doplňuje, že i když jsou po celou dobu předškolního věku dítěte rodiče těmi nejdůležitějšími, je úkolem pedagogů, kteří budou zastávat místo prvního vychovatele mimo rodinu, aby svými postoji nebyli v rozporu, nýbrž v souladu s rodiči a dítě dále rozvíjeli. „*I ve školce platí, že „nejvíc vychováváme, když si myslíme, že vůbec nevychováváme“, tj. když se nějak vznešeně nestylizujeme, ale projevujeme se prostě, upřímně, jak nám káže naše přirozenost. I ve školce nejvíc vychováváme svým osobním příkladem.“ (Matějček, 2005, s. 170).*

Na rozdíl od Langmeiera a Krejčířové (2006), Vágnerová (2012) a Matějček (2005) přisuzují rozvoj prosociálních vlastností až právě předškolnímu období. Matějček (2005) své tvrzení dokládá tím, že vhodné podmínky pro jejich rozvoj přináší až doba,

kdy se dítě částečně vymaňuje z chráněného prostředí domova a vstupuje do nového, neznámého prostředí. Říká, že jsou to ty vlastnosti, kdy se něco děje „spolu“. *„Je to souhra a spolupráce, soucit a soustrast, solidarita, ale také společná radost, legrace, zábava, společné dovádění a předvádění jedněch před druhými-a ovšem a především city vzájemné sympatie, přízně, kamarádství a přátelství. V mateřské škole dítě vstupuje v nejrůznější součinnost (neboli interakci) s druhými dětmi a je vystaveno i jejich konkurenci, nezájmu i přehlížení. Jeho identitu a životní jistotu povznáší, může-li v této součinnosti najít někoho, kdo s ním „sou-zní“ a „sou-hlasí“, kdo s ním něco sdílí, ať hru, radost či bolest.“* (Matějček, 2005, s. 166). Vágnerová (2012, s. 237) charakterizuje prosociální vlastnosti a chování *„jako pozitivní, respektující ostatní lidi a v případě potřeby jim poskytující oporu a pomoc.“*

Rozvoj prosociálního chování je podmíněn:

- Emoční zralostí, která v sobě nese schopnost empatie, kontrolu agresivity, ovládání aktuálních potřeb. Důležité je také, aby byla u dětí naplněna potřeba citové jistoty a bezpečí
- Úrovní kognitivních kompetencí, kdy je na konci předškolního období částečně v možnostech dítěte, aby dokázalo nahlédnout na situaci z pohledu druhého a rozumělo tak jeho potřebám

Takové chování je rozvíjeno nápodobou, identifikací. Zároveň ho podporuje vysvětlování, podmiňování. Pokud se v rodině dítěti takového chování nedostává, není od něj vyžadováno, je velmi málo pravděpodobné, že tyto žádoucí dovednosti přijme za vlastní (Vágnerová, 2012).

I když jsou předškolní děti zaměřeny primárně samy na sebe, dokážou se chovat altruisticky, to znamená, že v konkrétní situaci berou ohledy na druhé. *„Umějí projevit sympatii a empatii a snaží se pomoci, když je jiné dítě či dospělý v nesnázích, ale činí tak na základě svých představ o účinné podpoře.“* (Vágnerová, 2012, s. 238).

Koťátková (2014, s. 70) zmiňuje, že *„většina psychologů se až donedávna domnívala, jak uvádí Z. Matějček (1981), že dítě do šesti let není schopno opravdového altruistického chování. Převládal názor, že dítě v tomto věku je příliš nezralé, aby bylo*

schopno pochopit bolest druhého člověka.“ Výzkumy však ukazují a dokládají, že již velmi malé děti náznaky altruistického chování projevují.

Empatie, tj. schopnost vcítit se do prožitků druhého, je považována za vrozenou, výchova ji může podpořit nebo naopak utlumit, přičemž významný pro rozvoj této schopnosti je věk kolem dvou let. Kořátková (2014, s. 71) odkazuje na Matějčka, který uvádí, „že rozvoj altruistického chování ovlivňují dva faktory, které mají co dělat s výchovou:

- 1. Jasně a důrazně upozorňovat, že dítě nesmí ubližovat druhým a že druzí potřebují někdy pomoci.*
- 2. Způsob altruistického chování dítě přejímá z citlivého a ohleduplného chování rodičů vůči němu, ale i k ostatním lidem i zvířatům.“*

Životní filosofie některých rodičů může směřovat k postoji, že dítě si citlivostí a ohledem bude jen komplikovat život. Musíme si ale uvědomit, že tím je otevírán prostor pro sobectví, které cosi dětem může přinést, ale současně jim cosi lidského vezme. Rodiče se pak ve svém stáří nebo v nemoci nejspíš altruistického jednání od svého dítěte nedočkají. (Kořátková, 2014, s. 71).

RVP PV

„Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tato pravidla se vztahují na pedagogické činnosti probíhající ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách zřízených podle § 16. odst. 9 školského zákona, v lesních mateřských školách a v přípravných třídách základních škol.“ (Opravilová, Havlínová, Bláhová, Krejčová, 2017, s. 5).

„Toto vymezení vychází z respektování faktu, že většina toho, co dítě prožije a přijme v prvních letech života, je trvalé a zhodnotí se v jeho budoucím životě. Z tohoto důvodu RVP PV citlivě určuje rámeček předškolního vzdělávání v intencích prosociálního prostředí,

požadavků i pravidel tak, aby nové sociální prostředí, do kterého dítě z rodiny přichází, mělo výrazně sociálně pozitivní a akceptující charakter.“ (Svobodová, 2010, s. 5, 6).

Cíle předškolního vzdělávání

„RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi: stanovuje cíle v podobě záměrů a cíle v podobě výstupů, a to nejprve v úrovni obecné a následně v úrovni oblastní. Konkrétně se jedná o tyto kategorie:

- *Rámcové cíle*
- *Klíčové kompetence*
- *Dílčí cíle*
- *Dílčí výstupy“ (Oprailová, Havlínová, Bláhová, Krejčová, 2017, s. 9).*

Cílové kategorie jsou provázané a korespondují spolu.

Rámcové cíle a prosociální vzdělávání

„Rámcové cíle vyjadřují základní orientaci předškolního vzdělávání a měly by být všudypřítomné, tzn. učitelka by měla myslet na jejich naplňování v průběhu všech činností, které se v mateřské škole (dále jen MŠ) odehrávají.“ (Svobodová, 2010, s. 7).

1. *Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání*
2. *Osvojení hodnot*
3. *Získání osobnostních postojů*

Je možné v průběhu všech činností používat otázky, které nám pomohou zjišťovat, zda pracujeme v souladu s rámcovými cíli:

1. *Co se teď dítě učí?*
2. *S jakou hodnotou se setkává?*
3. *Jaký má prostor pro samostatnost?*

Klíčové kompetence a prosociální vybavenost dítěte

„V předškolním věku se utvářejí elementární základy klíčových kompetencí, tedy kompetencí pro budoucí vzdělávání i pro osobní a občanský život. V souladu

s podmínkami a rámcovými cíly by tyto kompetence nikdy neměly být vytvářeny v rozporu s prosociálními tendencemi.“ (Svobodová, 2010, s. 32).

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence činnostní a občanské

V popředí zájmu s ohledem na zaměření této práce budou tyto klíčové kompetence:

Dítě ukončující předškolní vzdělávání (Oprailová, Havlínová, Bláhová, Krejčová, 2017, s. 10, 11, 12, 13):

- si všímá dění i problémů v bezprostředním okolí, přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- komunikuje v běžných situacích bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými, chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
- projevuje dětským způsobem citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování, vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost
- v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku, je schopné respektovat druhé
- napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí
- je schopno chápat, že lidé se různí, a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečnostem
- má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat
- si uvědomuje svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat, chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu

Vzdělávací obsah v RVP PV

Obsah předškolního vzdělávání je hlavním prostředkem ve vzdělávání dítěte v mateřské škole. Je nutné, aby vzdělávání dítěte probíhalo takovým způsobem, kdy jsou jednotlivé oblasti vzájemně propojeny. Tehdy může nabýt charakteru přirozeného, účinného a hodnotného učení.

Vzdělávací oblasti

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- Dítě a svět

Každá oblast v sobě nese tyto kategorie-dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy.

Stáří

„Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonnosti jedince a jež kulminují v terminálním stadiu a ve smrti. Biologické projevy stárnutí jsou nápadné: Je snížena odolnost vůči infekcím, zvyšuje se sklon k nádorovým onemocněním, zpomaluje se hojení ran, ztrácí se pružnost vaziva, sklerotizují cévy apod. Biologické znaky stárnutí lze pozorovat ve všech tkáních a v jejich buňkách, nejzávažnější jsou však v nerovové a endokrinní soustavě, které zajišťují neurohumorální regulaci všech tělesných a duševních pochodů.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 202).

Tošnerová (2009, s. 14) definuje stáří jako *„přirozený a předvídatelný proces změn, ale vyznačuje se značnou variabilitou v typech a rychlosti. Týká se našeho fyzického vzhledu, energetického stavu, duševních schopností a společenského života. Změny jsou většinou z nás vnímány jako ztráty, protože nás nutí vzdát se řady situací, přijmout nové role a poradit si s omezenějšími schopnostmi.“*

Langmeier a Krejčířová (2006) uvádí, že i když je stárnutí geneticky zakódováno, ovlivňuje ho i způsob života daného jedince. Stárnutí urychlují nemoci, špatná životospráva, tj. nesprávné a nezdravé stravování, kouření, alkohol.

Není snadné určit, od kdy může být člověk pokládán za starého a to proto, že mezi jednotlivými lidmi jsou značné individuální rozdíly. Mimo jiné se zvedá úroveň zdravotní péče, která má nepochybně příznivý vliv na jejich zdraví. „*Obecně můžeme říci, že z hlediska společenského je člověk „starý“, když je za takového pokládán ostatními členy společnosti.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 203). V souvislosti s tím, jak se společnost vyvíjí, posouvá se i věková hranice přisuzovaná počátkům stáří. V dnešní době je to věk od 75 let.

Erik Erikson „*dělí životní příběh na osm kapitol. Každá nás staví před určitý úkol, který může být splněn, anebo také ne.*“ (Tošnerová, 2009, s. 5). Úkolem posledního období, tedy stáří, je integrita. Nesplnění tohoto úkolu vidí v zoufání.

Kognitivní změny ve stáří

Kognitivním vývojem rozumíme vývoj mající poznávací význam, zahrnuje všechny poznávací procesy.

Ve stáří dochází ke zhoršení smyslového vnímání, paměti, klesá inteligence, tvořivost.

Z hlediska smyslového vnímání dochází k výraznému zhoršení zraku, ale i sluchu. Pokles těchto funkcí způsobuje starým lidem mnohá omezení, problémy. Zhoršují se tak podmínky pro jejich pracovní, ale i rekreační činnosti, dochází k překážkám a nedorozuměním v komunikaci s druhými, rizika představují i možné úrazy. Kompenzační pomůcky mohou v tomto směru starým lidem velmi pomoci, jak v osobním, tak i společenském životě.

Věci z minulosti bývají v paměti starých lidí většinou velmi dobře uchovány, na rozdíl od událostí nových. „*Minulé je obecně hodnoceno spíše pozitivně a starý člověk lpí často až nepochopitelně na tom, čím byl a co měl, ať už je to postavení, majetek, zvyklosti nebo získané výsady. Většinou jde o určitou obranu proti pocitu ohrožení ze*

strany mladších, která je však z neporozumění hodnocena jako nepříznivá charakterová vlastnost.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 204).

Intelligence měřená běžnými inteligenčními testy klesá. Hodnocení inteligence globálním inteligenčním kvocientem není vhodné, protože např. krystalická inteligence stoupá až do stáří, také sociální inteligence a schopnost morálního usuzování zůstávají často až do vysokého věku plně zachovány.

I z hlediska tvořivosti mohou statistiky klamat. Uvádí se, že tvořivost lidí klesá již ve střední dospělosti. Tvořivost je ale otázkou motivace, vytrvalosti, člověk tak může být tvořivým po celý život, to můžeme sledovat i na příkladu řady slavných lidí v pozdním stáří.

Emoční změny ve stáří

Člověk se ve stáří stává s ohledem na emoční stránku osobnosti stabilnějším, intenzita emocí se snižuje, zároveň se však může objevit i pasivita vůči vnějšímu světu. To vše může poukazovat na větší klid a stabilitu, na straně druhé ale také na nezájem. *„Mnoho záleží na hodnotové orientaci člověka-pro mnohé je delší život příležitostí k tomu, aby přehodnotili svůj dosavadní život a dosáhli nového porozumění smyslu svých činů. Taková „moudrost“ je ovšem založena na celkové integritě osobnosti každého člověka, a není tedy zdaleka dosahována u všech lidí vysokého věku.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 207).

Na začátku tohoto období mají staří lidé chuť se seberealizovat, být užitečný. Později staří lidé potřebují cítit, že jsou svými blízkými přijímáni. To svými slovy potvrzuje i Tošnerová (2009, s. 19), kdy říká, že *„s přibývajícím věkem se projevuje tendence vrátit se ke kořenům a být blíže dětem.*“ Především v pozdějším stáří jsou orientováni na sebe, své starosti a problémy. Langmeier, Krejčířová (2006, s. 207) citují Strnada (1971): *„Takový postoj někdy ztěžuje soužití starých lidí v domovech důchodců.*“ Dále Langmeier, Krejčířová (2006, s. 207) odkazují na Burnsideovou (1971), která je přesvědčena, že: *„úkolem psychoterapeutické péče v ústavních zařízeních by proto mělo být především vyvedení starých lidí z jejich sebesoustředění a překonání pocitu osamění.*“ *„Právě život v domovech důchodců ukazuje na rozdíl mezi reálnou izolací,*

která je dána nedostatkem sociálních kontaktů, a psychologickou dezolací, která představuje subjektivní pocit opuštěnosti, osamocení a ztráty významných citových vztahů, tedy emoční deprivaci-citové strádání ve stáří. “ (Townsend, 1975 in Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 207). Hodně starých lidí je izolováno od druhých v důsledku své nemoci, jinému bydlišti, přesto se ve své samotě neutápějí. Na straně druhé je však skupina seniorů, která žije uprostřed mnoha lidí, jsou v neustálém kontaktu, a přesto strádají. V této fázi života se musí vypořádat se spoustou náročných životních událostí. Ztráta partnera, ovdovění, je bezpochyby jednou z nich a žádá si velikou podporu ze strany okolí. Tošnerová (2009) dodává, že samota není synonymem osamělosti. Píše, že bez ohledu na věk se řada lidí cítí mezi lidmi osamělá, významná potřeba člověka je sdílení společných zážitků.

„Osobnost starého člověka-tedy jeho „jednota duševních vlastností, která je založena na jednotě tělesné konstituce a utváří se v jeho společenských vztazích“-se jistě i ve stáří ještě dále vyvíjí. “ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 207). Původní struktura osobnosti se ale příliš nemění. Určuje ji jak celý předchozí vývoj, tak i současné přizpůsobení se obtížím souvisejícím s vyšším věkem.

5 typů vyrovnávání se s vlastním stářím (S. Reichardová, 1962 in Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 208).

- Konstruktivní strategie
- Strategie závislosti
- Strategie obranná
- Strategie hostility
- Strategie sebenávisti

K podobným závěrům dospěla i řada novějších studií. *„Uvedené klasifikace jsou ovšem vždy značným zjednodušením-ve skutečnosti existuje daleko větší variabilita strategií vyrovnávání se s vlastním stářím, způsob zvládnání změn je přitom vždy zcela individuální a ve většině případů nelze ani žádný styl hodnotit jako obecně lepší či horší. Každý jedinečný způsob, pokud odpovídá osobnosti starého člověka, by měl tedy být okolím plně akceptován, podobně jako je tomu i u individuálního zvládnání nemoci či*

jiných závažných životních událostí v každém věkovém období.“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 208).

Význam rodiny ve stáří stoupá. Podobně jako jsou děti ohroženy sociální, emoční či podnětovou deprivací, jsou ohroženi i lidé ve stáří. V rodině zastává starý člověk velmi důležitou roli-totíž roli prarodiče, či praprarodiče. *„Styl hry prarodiče s dítětem je oproti hře rodičů většinou tolerantnější a významnou pozitivní roli hrají prarodiče jistě i tehdy, když hovoří s dítětem o dětství jeho rodičů a napomáhají tak vytváření velmi důležité rodinné historie.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 209). Pozornost si zaslouží i jejich „výuková“ role, kdy mladé lidi učí hlubším hodnotám a postojům, učí, i když vypráví o minulosti.

S přibývajícím věkem a možnými nemocemi se starý člověk stává více závislým na pomoci svých dětí. Kvalitní, pevná pouta, vytvořená během předešlých etap, jsou základem pro pochopení a schopnost poskytnout oporu starým rodičům ze strany stárnoucích dětí.

Sociální zařazení

Protože demografický vývoj ukazuje, že dochází ke stárnutí populace, i zájem o problematiku stáří vstupuje do popředí. *„Stává se stále závažnějším celospolečenským problémem.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 210). Důraz není kladem na další prodloužení života, nýbrž na podporu jeho kvality. Na princip nezávislosti, participace, seberealizace a důstojnosti. *„Většina současných koncepcí „úspěšného stárnutí“ i ostatních programů zaměřených na posilování kvality života a pozitivní adaptaci ve stáří dnes proto klade důraz spíše na udržení dostatečné (nikoliv však nadměrné nebo násilně vynucované) aktivity lidí vysokého věku. Nečinnost je patogenní tělesně i psychicky a sociálně. Negativní důsledky nečinnosti nebo podnětové, ale i emoční deprivace jsou přitom ve starším věku daleko závažnější než dříve a vedou k urychlení přirozených involučních změn.*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 213). Snaha o aktivizaci starých lidí musí plně respektovat jejich individuální možnosti a přání. Tošnerová (2009) tuto myšlenku dále rozvádí a klade důraz na to, že společnost, která stárne, nemůže staré aktivní lidi vyřazovat z trhu práce, nedat jim možnost a příležitost zůstat

aktivními. Říká, že není důležité budovat nová a nová ústavní zařízení pro seniory, nýbrž snažit se o to, aby stále více starých lidí bylo schopno vést v rámci možnosti soběstačný život. Dále vyzdvihuje potřebnost komunit, center, které poskytují starým lidem a jejich rodinám podporu, flexibilní služby, ale i možnosti pro sociální aktivity, trávení volného času. *„Je vhodné, aby člověk kromě výdělečné činnosti a zájmu o své děti a vnoučata, měl své vlastní volnočasové aktivity. A to v průběhu celého života, nejenom ve stáří. Ale také je nutné, aby děti a partner/ka činnost a zájem podporovali, umožňovali a považovali za samozřejmé, že maminka chodí ve středním věku na tai-chi, zpracovává na PC fotografie apod., a děti nepřicházely s tím, že babička bude samozřejmě hlídat vnoučata, neboť je to pro rodinu výhodné.“* (Tošnerová, 2009, s. 24). Nikdy není pozdě, aby se člověk něco naučil. Učení samozřejmě vyžaduje chuť se vzdělávat, něco se dozvídat. To může podpořit i skupina, která má společný cíl. Významnou roli zde hraje vzájemná pomoc, naplňující pocit sounáležitosti. To vše vede k takovému stáří, které je kvalitnější, uspokojivěji prožívané.

Společně rysy dětství a stáří

Společných rysů dětství a stáří bychom našli poměrně hodně a vesměs vycházejí z úrovně fyzického a mentálního vývoje (ať již fyzické změny, tak mentální proměny ve stáří).

Tím nejvýraznějším rysem však zůstává dělat něco s někým a pro někoho, nebýt sám a být platný.

„Něco s někým pro někoho“

Jedná se o taktiku, která se dá v morální výchově dítěte uplatnit jak v rodině, tak i mateřské škole. *„Znamená to, že dítě vedeme tak, aby ve spolupráci s někým ze „svých lidí“ prostě udělalo radost někomu jinému ze „svých lidí“, ale třeba i někomu tzv. cizímu.“* (Matějček, 2005, s. 172).

Důležitou roli zde hrají dvě věci. A to spolupráce a sdílení radosti. Dítě spolupracuje s někým, koho má rádo a zároveň prožívá radostné uspokojení z nějakého díla. V bezprostřední návaznosti na tento skutek dítěte se objevuje posilující zpětná vazba.

A protože radost budí radost, výměna pozitivních citů je několikanásobná. Opět je tu větší pravděpodobnost, že si tento postoj dítě převeze, ztotožní se s ním a bude ho žít.

Radost může dítě společně s někým udělat své mamince, tátovi, sourozenci, babičce, dědovi, paní učitelce, dětem z dětských domovů, dětem s postižením, zvířatům, nebo třeba i seniorům v ústavní péči. Možností a způsobů je více než dost.

„V podstatě totiž do této výchovné taktiky spadá všechno, co s dětmi ve školce uděláme a co slouží k něčemu mimo školku. Tím podstatným principem tady je obdarování (třeba prosté a neumělé) a radost někoho jiného. Něco, co jde ze školky ven!“
(Matějček, 2005, s. 173).

PRAKTICKÁ ČÁST

Spolupráce mateřské školy se seniorským domovem

Praktická část závěrečné práce se skládá z vymezení cílů projektu, prostředků k jejich naplnění, z přípravy, kterou bylo nutné si nachystat, nabídnout ji a představit jak mateřské škole, tak zařízení pro seniory, dále z charakteristiky obou institucí, realizace projektu a zhodnocení a celkové evaluace projektu.

Cíle projektu

Hlavním cílem uvedení tohoto projektu do praxe je:

- Podpořit u dětí všímavost, zájem a úctu k druhým lidem, zde se zvláštním zaměřením na seniory.
- Zprostředkovat dětem zkušenost i prožitek, že i ony ve svém věku mají neuvěřitelnou sílu pomoci druhému, udělat radost. Nezištně, bez očekávání, v souladu s takovým chováním a jednáním, které je prostoupeno a naplněno úctou.

Díličí konkrétní cíle jsou následující:

-chápat, že všichni lidé (děti) mají stejnou hodnotu, přestože je každý jiný (jinak vypadá, jinak se chová, něco jiného umí či neumí apod.), že osobní, resp. osobnostní odlišnosti jsou přirozené a je přirozené je respektovat

-vnímat, co si druhý přeje či potřebuje, vycházet mu vstříc (chovat se citlivě a ohleduplně k slabšímu či postiženému dítěti, člověku, mít ohled na druhého a soucítit s ním, nabídnout mu pomoc apod.)

-porozumět běžným neverbálním projevům citových prožitků a nálad druhých

-chovat se zdvořile, přistupovat k druhým lidem, k dospělým i k dětem bez předsudků, s úctou k jejich osobě, vážit si jejich práce a úsilí

- chovat se a jednat na základě vlastních pohnutek a zároveň s ohledem na druhé

- vážit si toho, co mám, že jsem zdravý, mám zdravé tělo, nohy, ruce, smysly, mozek i srdce, mohu se hýbat, myslet, tvořit

- objevovat, co všechno dokážu, ve smyslu prosociálního chování, komunikace, kooperace, tolerance i úcty

Prostředkem k naplnění projektu

jsou prioritně pravidelné návštěvy v domově seniorů, které by měly být zdrojem radosti pro obě strany.

Současně ale i sdílení společných zážitků ze setkávání se seniory, vyprávění o jednotlivých setkáních, společná reflexe, vzpomínky, těšení se na další setkání, výroba dárků, kresba zážitků atd.

Realizace projektu

I. etapa

- **Hledání cílových skupin**

Svůj záměr a téma bakalářské práce jsem ve výše zmíněné mateřské škole představila paní ředitelce již koncem loňského školního roku, kdy mi vyjádřila svou podporu, zájem o dané téma a přislíbila účast, která byla podmíněna výběrem vhodného zařízení a mojí ochotou přizpůsobit se časovým možnostem obou institucí, s ohledem na pravidla denního režimu dne mateřské školy.

Následně jsem začátkem září oslovila domov s pečovatelskou službou, který se nachází nedaleko mateřské školy. Vzájemná komunikace bohužel nevedla k budoucí spolupráci.

Dále jsme projekt představila v domově pro seniory. Po telefonické domluvě s aktivizační pracovnící byl vedení domova předán návrh projektu v písemné podobě, který byl přijat pozitivně, se souhlasem ke spolupráci.

Bylo zapotřebí domluvit časovou frekvenci setkání, najít den a čas, který by vyhovoval oběma stranám. Vyplynulo, že je reálné, abychom se setkávali od října, vždy jednou za čtrnáct dní, od 8:15-9:15.

Společenská místnost v domově bohužel není tak veliká, abychom do domova mohli docházet s celou třídou dětí. I s ohledem na bezpečnost bylo nutné, abychom děti rozdělili na dvě poloviny, které se v návštěvách budou pravidelně střídat.

Na zářijové schůzce v mateřské škole jsem projekt a jeho záměr představila rodičům dětí, bez jejichž souhlasů by nebylo možné s prací začít. Někteří z rodičů byli tímto programem zaskočení a také měli spoustu otázek. Především potřebovali ujistit, že se jejich děti nebudou setkávat se seniory, kteří jsou na tom zdravotně velmi vážně, konkrétně, že děti nebudou vystavovány kontaktu s umírajícími lidmi. Dále je zajímalo, zda je to povinné i v případě, že by některé z dětí do domova po první návštěvě již nechtělo. Očekávala jsem, že podobné otázky ze strany rodičů přijdou. Popsala jsem, s jakou skupinou seniorů se budeme v domově setkávat, projevila jsem pochopení pro jejich otázky, obavy, kterým jako rodič rozumím. Mluvila jsem o tom, že je možné, že některé z dětí s námi do domova nebude chtít chodit a možná ani nebude schopné vysvětlit proč, ale že to určitě nevádí, protože náš zájem spočívá v radosti ze společných setkání a že především plně respektujeme zájmy a potřeby dětí. Na straně druhé projekt ale uvítali, pozitivně hodnotili nápad, jeho význam, smysl i přínos pro obě strany a všichni mu vyjádřili podporu. Poprosila jsem rodiče, zda by mi během následujícího týdne mohli ve třídě vyplnit a podepsat souhlasy s návštěvami, které jsou potřebné jak pro mateřskou školu, tak pro vedení domova seniorů.

Druhý den navštívila paní ředitelku maminka Vojty s prosbou, aby se návštěv v domově neúčastnil. Důvodem pro její rozhodnutí byly špatné vztahy s Vojtovou babičkou, která v domově žije. Po domluvě s paní ředitelkou ale nakonec souhlasila.

- **Charakteristika skupiny předškolních dětí**

Návštěv se zúčastňovala třída předškolních dětí, ve věku 5-6 let. V dětské skupině je celkem 28 dětí, z toho 13 chlapců a 15 dívek. S těmito dětmi pracuji již třetím rokem v rámci své odborné pedagogické praxe.

Mateřská škola se nachází v centru města Benešov, které je vzdáleno zhruba čtyřicet kilometrů od Prahy. I přes svoji dobře dostupnou polohu je její prostředí klidné a příjemné.

- **Charakteristika skupiny seniorů**

Domov seniorů, který přijal nabídku vzájemné spolupráce, se nachází v blízkosti nádherného historického centra v tomtéž městě, od mateřské školy je pěší chůzí vzdálen přibližně pět minut cesty. Kapacita domova je 103 lůžek, věkový průměr klientů je 84 let, s převažujícím zastoupením žen. Senioři mají možnost účastnit se v domově různých aktivit. Tvořivých dílen, cvičení, hudebních programů, divadla, činností organizovaných dobrovolníky, se kterými si mohou jít zahrát karty, popovídat si. O spolupráci je již dříve požádala soukromá mateřská škola v Benešově. Jeden den v týdnu jezdili vždy dva klienti domova číst dětem pohádky před spaním. Dojížděli do mateřské školy opravdu rádi, na každé čtení se velmi těšili. Bohužel jsou setkání s ohledem na jejich bezpečnost podmíněna příznivým počasím a je možné je realizovat pouze v jarních a letních měsících.

Vzhledem ke zdravotnímu stavu seniorů, chodu a časovému rozvrhu v domově, nebylo možné stále pracovat se stejnou skupinou lidí. Přesto jádro skupiny, se kterou jsme měli tu čest trávit společné chvíle, zůstávalo stejné. Ve skupině seniorů byly převážně zastoupeny ženy, babičky. Pověštinou se u seniorů, kteří se do projektu zapojili, objevovaly problémy spojené s pohybovým aparátem, smysly, pamětí.

II. etapa

- **Co předcházelo v mateřské škole před prvním setkáním se seniory?**

Již začátkem školního roku jsme děti společně s jejich třídní paní učitelkou pomalu seznamovaly s tím, že budeme za babičkami a dědečky do domova seniorů pravidelně docházet.

Když jsem se s dětmi přišla první den po prázdninách přivítat, mimo jiné jsem jim prozradila, že pro ně chystám překvapení. Slíbila jsem, že za týden (ukázali jsme si na prstech, o kolik dní se jedná, zjišťovali jsme, jak se bude jmenovat den, ve který se opět shledáme) přijdu znovu a prozradím, o co jde. O týden později, po schůzce s rodiči, jsem do školky přišla, jak jsem dětem slíbila. První, co je po mém příchodu zajímalo, bylo právě to překvapení. Napínala jsem je až do setkání v ranním kruhu. Když se dozvěděly, co nás společně čeká, začaly všechny volat „Ano!“, některé říkaly, že už o tom ví od svých maminek a tatínků, o slovo se hlásily také ty, které v domově někoho mají a chtěly nám povprávět jak o svých prarodičích, tak o tom, jak to v domově vypadá. Potěšilo mě, s jakou radostí děti informaci přijaly a dále to, že jediná jejich starost byla, když už do domova půjdeme.

- **První záměrná řízená činnost s dětmi před prvním setkáním se seniory**

Týden před první návštěvou v domově seniorů jsem v rámci společné řízené činnosti začala navazovat cílenými aktivitami, jejichž smysl spočíval v tom, aby děti získaly jasnější obraz toho, co nás v domově bude čekat, na co se mohou těšit.

Přípravu na první setkání se seniory jsem motivovala pohádkou Zuzany Pospíšilové - Hodiny pana Řehoře, z knihy Zlobivé pohádky.

Příběh vypráví o panu Řehoři, který byl už v důchodu, od mládí měl rád řád a pořádek, miloval své hodiny, které nesměly chybět v žádném pokoji. Jeho zvyklosti mu ale narušil zlomyslný skřítek, který se nezvaně nastěhoval do jeho bytu.

Poslech pohádky jsme doplňovali a prolínali dramatickými činnostmi, které napomáhaly mnohé z příběhu objasnit, vysvětlit a samotný poslech oživit:

- ✓ Hráli jsme si na to, jak asi vypadá takový důchodce a kdo to je?

Kdo je to důchodce? Proč se mu tak říká? Byl taky dítě?

Jak chodí a proč?

Proč je pomalejší a pořád něco hledá?

Je to nemoc být důchodce nebo je to přirozené?

Jak tiká čas a co se děje, když pořád tiká dopředu?

Jak roste člověk od miminka po babičku nebo dědečka?

- ✓ Zkoumali jsme na základě zkušeností s vlastními babičkami, dědečky, prababičkami i pradědečky, zda má starý člověk nějaká trápení, neduhy?

Děti vyprávěly o svých babičkách a prababičkách, zjišťovali jsme, jak se jmenují a jestli se s nimi setkávají?

- ✓ Co nejraději děláme se svými prarodiči a praprarodiči?

Děti tento námět ztvárnily výtvarnými činnostmi, které pro mě byly krásnou a užitečnou inspirací. Ve skupinkách jsme si o jednotlivých obrázcích povídali, dozvěděla jsem se více o dětech, naznačily mi možný směr náplní našich setkání a především mi do budoucna umožnily v očích dětí propojit mateřskou školu s jejich domovy a domovem seniorů, vytvořit v domově atmosféru a prostor, který pro děti nebude cizí, nýbrž bude připomínat pro ně známé, příjemné a oblíbené.

- ✓ Pantomima-Moje babička/Můj dědeček umí ...

přinesla širší možnosti vyjádření i těm dětem, kterým je bližší pohybové ztvárnění před výtvarným.

Společně jsme objevovali, že i senioři umí plno zajímavých a obdivuhodných věcí, prozkoumali jsme, k čemu jsou na světě babičky a dědečkové a že by bez nich na světě tak dobře nebylo.

- ✓ Předváděli jsme chování zlomyslného skřítky, zjišťovali jsme, zda i lidé mohou mít takovou vlastnost, hledali jsme její opak.

Zařadily jsme pantomimické hry na zlomyslného skřítky s motivací „Chodím, kde chci sem a tam, co já komu udělám...“

Zjistili jsme, že zlomyslný skřítek někdy bydlí nejen ve zvířátkách, ale i v lidech.

Prozkoumali jsme, co je to zlomyslnost.

- ✓ Společně jsme reflektovali předchozí činnosti.

Povídali jsme si o tom, zda je hezké se k někomu druhému chovat takovým způsobem?
A co se může takovému „zlomyslníkovi“ stát? Co by se mohlo stát zlomyslnému klukovi
nebo holčičce?

✓ Problémová otázka:

Proč se nám ve školce objevila právě tato pohádka o panu Řehořovi, který už byl starý
a v důchodu?

Děti si přirozeně propojily, že i my budeme chodit za babičkami a dědečky, kteří už
nechodí do práce, protože jsou důchodci.

✓ Reflektivní pohybová hra: „Ať ke mně příběhne ten, kdo...“

Začala jsem otázkami, kde jsem se dotazovala na prarodiče dětí, postupně otázky svým
obsahem směřovaly k návštěvám v domově.

Příklad otázek:

-kdo rád tráví čas se svou babičkou/svým dědečkem?

-komu prarodiče před spaním čtou?

-kdo s nimi rád hraje společenské hry?

-čí babička výborně vaří nebo peče?

-čí dědeček má šikovné ruce a neustále něco vyrábí či opravuje?

-čí babička/dědeček potřebuje brýle?

-čí babička/dědeček bydlí v domově důchodců?

-kdo si myslí, že by dokázal někomu druhému jakkoli pomoci?

-kdo z vás se na babičky a dědečky z domova těší?

-je tu někdo, kdo se prvního setkání trochu bojí?

Cílem bylo zjistit, co si děti z předešlých aktivit odnesly, zapamatovaly, především jsem
ale sledovala naladění dětí na první návštěvu.

- ✓ Komunitní kruh realizovaný na závěr se nesl v duchu příprav na první setkání se seniory.

Povídali jsme si o lidech, kteří jsou pro nás zatím cizí, jak to udělat, aby se z někoho cizího stal pro nás člověk známý nebo kamarád.

Co se vůči druhým sluší a patří a v souvislosti s povídáním o zdravení jsme vymysleli pozdrav, kterým bychom se při každé návštěvě v domově mohli vítat:

Ahoj, ahoj, dobrý den,

spolu si ho užijem.

Sešli jsme se pro radost,

ať ji máme všichni dost!

Na závěr jsme společně přemýšleli, čím bychom babičky a dědečky v domově seniorů mohli potěšit.

Děti samy navrhovaly, že písničky, básničky, které umí a které se učíme, by mohly být hezkým dárkem na uvítání pro seniory, že bychom je také mohly některé naučit. A taky si s nimi hrát atd.

Reflexe

Připravené aktivity se dětem líbily. Velmi je bavily dramatické činnosti, kterými jsme obohacovali poslech pohádky. Některé otázky a úkoly z nich plynoucí děti rozesmály, pobavily, další je ale přiměly zamyslet se, popřemýšlet, domlouvat se, spolupracovat. Všechna zadání, respektive jejich výstupy, měly ale jedno společné, děti se dozvěděly něco nového, rozšířily své znalosti. Opravdu rády vyprávěly o svých prarodičích, o tom, co s nimi dělají, dmuly se pýchou, když povídaly, co jejich prarodiče umí speciálního a dělají to právě jen a jen pro ně. Také se tři děti svěřily, že už jednoho z prarodičů nemají, samy tak navedly hovor k tématu smrti a umírání. Dětem jsem pověděla, že pokud je jim při vzpomínkách na jejich prarodiče smutno, nechtějí se svěřovat, nemusí. Děti ale chtěly. Říkaly, že na ně rády vzpomínají nebo že si je už moc nepamatují, ale doma mají jejich fotografie, rodiče jim o nich vypráví. K povídání na toto téma se

přidávaly další a další děti. Také se ptaly, jestli ti staří lidé v domově jsou už tak staří, že by mohli umřít. Povídali jsme si proto o koloběhu života, nejen u lidí. Protože jsem ale nechtěla, aby nám bylo ve školce smutno, vyprávěla jsem dětem, že když jsou lidé veselí, mají ve svém životě radost, lásku, že tyto krásné věci možná mohou na nějaký čas zahnat a zastrážit neduhy stáří a od toho jsme se pomaličku přesunuli k nápadům na činnosti v domově, díky kterým bychom tamním seniorům také trochu radosti předali a „nakazili“ je chutí do života.

- **Co předcházelo v domově seniorů před prvním setkáním s dětmi?**

Klidný a bezpečný průběh setkání vyžadoval, aby bylo dopředu vše připraveno.

Zhruba v polovině měsíce září jsem se prvně osobně setkala s aktivizační pracovnící z domova seniorů. Cílem schůzky bylo hlouběji si popovídat o chystaném projektu, zjistit vzájemné představy, seznámit se s chodem zařízení i jeho prostory. Během prohlídky domova jsme zavítaly do výtvarné dílny a společných prostor, které na jednotlivých patrech slouží obyvatelům domova jako místa pro vzájemná setkání. Získala jsem tak možnost potkat se s některými ze seniorů. Ptali se, zda budu v domově pracovat, případně jestli pro ně chystám nějaký program. Začali jsme si povídat o připravovaných setkáních, o nich, o domově, naší mateřské škole, i o tom, jak jezdívali číst do jiné MŠ. Do první návštěvy jsem domov seniorů navštívila ještě dvakrát.

Důležité byly z hlediska bezpečnosti a možnosti bezproblémového pohybu drobné úpravy rozložení prostoru, umístění nábytku, přidání několika stolů, na které jsem připravila pomůcky potřebné k aktivitám na konkrétní dny, tak, aby byly dobře dostupné pro všechny. Přípravy probíhaly vždy ráno před tím, než jsem vyzvedávala děti ve školce a vypravili jsme se za seniory.

Na nástěnkách v domově byly ke shlédnutí informace o společném programu a pozvání na něj.

III.etapa

Setkávání v domově seniorů

Prioritním záměrem společných setkávání bylo nejen navázat vzájemný kontakt mezi dětmi a seniory, ale opakovanými setkáváními prohlubovat vzájemnou spolupráci tak, aby směřovala ke vzájemné přirozené komunikaci dětí a seniorů, ke spolupráci, respektu, porozumění, pomoci i vzájemnému sdílení společně prožitého času.

Jednotlivá setkávání obsahují konkrétní cíle, vzdělávací nabídku, očekávané konkrétní výstupy, popis realizace a reflexi setkání.

- **1. návštěva (19. 10. 2017)**

-cíl:

- Seznámit děti s prostředím
- Seznámit se navzájem
- Vytvořit dětem i seniorům bezpečný prostor

Důležité z hlediska dalších setkání pro mě bylo seznámit děti s prostředím v DS, uvést je do naší vzájemné spolupráce takovým způsobem, aby se zde mohly projevat přirozeně, autenticky, cítily se bezpečně, byly uspokojeny jejich základní potřeby a poté naplňovány vytyčené cíle. K vytvoření pozitivního emočního klimatu v rámci prvního setkání jsem den před návštěvou vyzvala děti, aby si ve školce vybraly hry, aktivity, stavebnice, které mají rády, které by bylo možné vzít s sebou.

-vzdělávací nabídka:

- Společný pozdrav, rituál
- Seznávací hra „Já jsem Kamila a umím tohle“ (Hana Švejdová)
- Pohybová chvílka
- Nabídka společenských her
- Zpěv písně „Vyletěl si pyšný drak“ (autor textu F. Kožíšek)

-výstupy:

- Dítě se orientuje v novém prostředí
- Dítě nepláče a komunikuje se seniory prostřednictvím činností
- Dítě spolupracuje s druhým člověkem (seniorem) při hře
- Dítě pojmenuje, kde bylo a s kým se setkalo

-popis:

Po příchodu jsme s dětmi babičkám a dědečkům zazpívali námi vymyšlený pozdrav, který jsme si následně společně zopakovali. Po té jsme se sešli v kruhu a vzájemně jsme se představili. Využili jsme k tomu hry-„Já jsem Kamila a umím tohle“ „To je Kamila a umí tohle“ (Hana Švejdová). Abychom si také zacvičili, využila jsem písničky „Vyletěl si pyšný drak“. Jejich pohybové ztvárnění bylo vymyšleno tak, aby si s námi mohli zacvičit i senioři. Následovaly dětmi zvolené aktivity. U jednotlivých stolečků se hrálo „Člověče, nezlob se“, pexeso, skládaly se dřevěné puzzle, stavěla se pyramida. Každý si vybral, co má rád. Od her, jejich pravidel a způsobů řešení se komunikace dětí a seniorů pomalu začala rozvíjet. Na rozloučenou jsme za doprovodu klavíru zazpívali písničku „Vyletěl si pyšný drak“.

-reflexe:

Vzhledem k tomu, jak je „obývaček“ v domově zařízený, jsem z chování dětí vnímala, že se zde děti od začátku cítily dobře. Je zde spousta květin, dekorací, vodní želva, se kterou se děti také mohly seznámit, zároveň poslouchaly vyprávění babiček, co má želva ráda, čím se živí, jak se o ni starají. Úsměvy na rtech a uvolnění určitě přinesl i upřímný a radostný potlesk seniorů, kterým byly děti odměněny hned po příchodu. Činnosti probíhaly zprvu mezi dětmi navzájem, senioři se s nimi postupně zapojovali do hovoru, začala tak vzájemná spolupráce i výpomoc. Děti vysvětlily babičkám, jak se hraje jejich školkové pexeso, které je jiné, než jak ho znají ony, naučily pana Františka z jednotlivých dílků sestavit pyramidu, i když mu jemná motorika činila značné potíže. Naopak babičky nabídly dětem svou pomoc s počty, při hře „Člověče, nezlob se“. Zpěv dětí se líbil natolik, že na příště prosili o více písniček. V první skupině dětí, která domov navštívila, byl i Vojtišek, který se původně neměl návštěv účastnit.

S prababičkou se v tento den potkali a radost ze shledání byla nepřehlédnutelná na obou stranách. Vojta po celou dobu seděl své prababičce na klíně, povídali si, vyprávěli a usmívali se na všechny strany.

Na příště bylo z mé strany nutné si prostor lépe uspořádat, abychom ani při hojně účasti neměli potíže s pohybem po místnosti a všichni se cítili pohodlně.

- **2. návštěva (2. 11. 2017)**

Od první návštěvy se odlišovala tím, že se seniory se poprvé potkala druhá skupina dětí. Cíle byly totožné, obměněna byla vzdělávací nabídka.

-cíl:

- Seznámit druhou skupinu dětí s prostředím
- Seznámit se navzájem
- Vytvořit dětem i seniorům bezpečný prostor
- Lépe uspořádat prostor pro společné setkání

Druhá návštěva pro mě, první pro druhou skupinu dětí ze třídy. Společně s první skupinou dětí jsme ostatním vyprávěli, jak to v domově vypadá, jaké to tam je, co jsme dělali a na co se mohou těšit. Jedna věc je poslouchat něčí vyprávění, druhá prožít to na vlastní kůži. Mé cíle tudíž zůstaly stejné. Postupně jsem od dětí zjišťovala, co by rády v domově dělaly, co by je těšilo a jestli je napadá, co by mohlo potěšit také babičky a dědečky. Domluvily jsme se, že si s sebou ze školky smí vzít to, s čím si rády hrají a co by chtěly v domově ukázat. Samy děti napadlo, že by bylo hezké si zazpívat, protože i jejich prarodiče jejich zpěv rádi poslouchají.

-vzdělávací nabídka:

- Seznámení se a naučení společného pozdravu, rituálu
- Seznávací hra „Já jsem Kamila a umím tohle“ (Hana Švejnová)
- Společné zpívání
 - Prší, prší (Já písnička 1)
 - Travička zelená (Já písnička 1)

- Nabídka společenských her
- HPH Vrána

-výstupy:

- Dítě se orientuje v novém prostředí
- Dítě nepláče a komunikuje se seniory prostřednictvím činností
- Dítě spolupracuje s druhým člověkem (seniorem) při hře
- Dítě pojmenuje, kde bylo a s kým se setkala

-popis:

Jinak řešené uspořádání místnosti nám tentokrát nedovolilo přivítat se v kruhu. Na druhou stranu nám to ale vůbec nevadilo, protože jsme stoly nechali rozestavit tak, že jsme na sebe všichni krásně viděli. Seznamování mohlo začít. Tentokrát jsme hru „Já jsem Kamila a umím tohle“ upravili a místo předvádění činnosti jsme využili slovní popis. Následovalo společné zpívání. Navrhla jsem několik písniček, které by mohli znát všichni, vyhrály „Travička zelená“ a „Prší, prší“, kdy jsme rozhýbali ruce, prsty a rytmus v těle. Tato společná aktivita všechny příjemně naladila, dětem pomohla zbavit se studu a společné hraní dobrou náladu ještě více podpořilo. Pro radost a hezké loučení jsme využili zpěvu písně Vrána.

-reflexe:

I druhé ráno proběhlo v domově seniorů bez komplikací. Protože se děti těšily také na želvu, o které slyšely z vyprávění od předešlé skupiny, začalo seznamování od zjišťování zajímavostí o želvě. Povídání začalo přirozeně plynout a původní ostych byl ten tam. U her se jedna skupinka dětí setkala s paní, která má velké problémy s pamětí, neustále se ptala na možné sourozenecké vztahy mezi nimi. Ty ale reagovaly velmi hezky, i když na nich bylo znát, že jsou zmatené z toho, proč se paní ptá pořád dokola, trpělivě a mile odpovídaly dál. Po odchodu přirozeně následovalo mnoho otázek z jejich strany, ve školce jsme se k tomuto tématu ještě vrátili.

Úsměvy na rtech jak dětí, tak seniorů naznačovaly spokojenost na obou stranách a těšení se na další setkání.

- **3. návštěva (16. 11. 2017)**

-cíl:

- Prostřednictvím vzpomínek na předchozí setkání se seniory vést děti k verbálnímu vyjadřování, k těšení, k plánování dalšího setkání
- Prohlubovat vzájemnou spolupráci se seniory
- Rozvíjet empatii dětí k seniorům

Během čtrnáctidenní pauzy mezi návštěvami v DS jsem s dětmi ve školce opět strávila několik dní. Propojení mateřské školy a domova seniorů, udržení kontaktu s dětmi, připomenutí a návaznost jednotlivých návštěv, to vše vnímám jako velice důležité z hlediska úspěšnosti tohoto projektu. Několik dětí mi z předešlých setkání namalovalo obrázky, které výstižně popisují, co jsme společně prožili.

Přípravou a tematickým zaměřením jsem navázala na aktuální plán v mateřské škole, který se nesl v podzimním duchu. Vybírány byly pro tento den takové činnosti, které by vzájemnou spolupráci mohly posunout zase o kousek dál, prohloubit ji. Zároveň jsem se snažila, aby další sblížování probíhalo zcela spontánně, nenásilně.

-vzdělávací nabídka:

- Společné zpívání

-Holka Modrooká (Já písnička 1)

-Malička su (Já písnička 1)

- Zpěv písně „Leze ježek podle meze“, „Podzimní“
- Cvičení podporující hrubou a jemnou motoriku
- Dechové cvičení
- Výroba jablíček

-výstupy:

- Dítě vypráví o svých zážitcích, popisuje události
- Dítě bez problémů spolupracuje se starým člověkem

- Dítě pomáhá druhému člověku (seniorovi)
- Dítě se nestydí

-popis:

Po úvodním přivítání a seznámení s plánem pro dnešní dopoledne, jsme si společně zazpívali několik písniček. Po té si slovo vzaly děti a předvedly, co nového se naučily. Protože nás čekalo vyrábění jablíček, připravila jsem na začátek cvičení podporující správné dýchání, hrubou a jemnou motoriku. Na stolech byly připravené tenké papíry vystřižené do čtverce, děti pomohly rozdat babičkám a dědečkům, kteří na ně nedosáhli. Nejprve jsme je palcem a ukazováčkem uchopili a foukali do nich jako podzimní vítr, který si pohrává s listy na větvích stromů, po té se naše ruce proměnily na větve, se kterými vítr mává. Prováděli jsme pohyby vedoucí od ramene, přes loket, k zápěstí. Nakonec jsme papír zmuchlali do kuličky, kterou jsme přendávali z jedné ruky do druhé, a to nad hlavou, před sebou, za zády. Kouleli jsme ji pod jednou a druhou dlaní. Touto činností jsme si naše jablíčka v hrubé podobě připravili a mohlo se s činností pokračovat dál. Ve školce jsme si s dětmi vyrobily dvě jabloně, které jsme vzaly s sebou, abychom na ně jablíčka mohli pověsit. Když jsme práci dokončili, děti obcházely babičky a dědečky, aby jim s věšením jablíček pomohly. Nakonec jim stromy věnovaly, aby si to v domově vyzdobili, také pro připomenutí společných chvil a hlavně pro radost. Potom už jsme se jen rozloučili písničkou a byl čas vrátit se do školky.

-reflexe:

Práce na ovocných stromech postupovala od samostatné ke společné. Buďto senioři požádali děti o pomoc nebo si i samy děti všimly, že by mohly být nápomocné. Těšilo mě, že si při práci povídali, radili se a vysvětlovali, že děti odkládaly výrobu svých jablíček, aby mohly pomoci někomu druhému. Nová výzdoba společných prostor se všem moc líbila, ale především je potěšila, tak jako tato společně strávená hodina.

- **4. návštěva (30. 11. 2017)**

-cíl:

- Pokusit se o práci ve dvojicích, skupinách

I pro tento den bylo mým přáním, aby se obě skupiny ještě více sblížily. Protože se způsob, jakým jsme minule pracovali, osvědčil, rozhodla jsem se ho použít i pro přípravu tohoto setkání.

Ve školce už vládne anděl, čert a mikuláš a s nimi spojené tajemství, možná obavy, ale také spravedlnost a dobro. A to dobré, andělsky čisté, laskavé a krásné bychom mohli přenést i do atmosféry domova.

-vzdělávací nabídka:

- Společné zpívání

-Bude zima bude mráz (Já písnička 1)

- Zpěv písně „Lupínek“ (text a hudba Marie Kružíková)
- Přednes básně „Na Mikuláše“
- Cvičení
- Výroba andělů a čertů
- HPH „Bum, bum ratata“

-výstupy:

- Dítě bez problémů spolupracuje se starým člověkem
- Dítě pomáhá druhému člověku (seniorovi)
- Dítě obdaruje druhého člověka

-popis:

Společný pozdrav, pár slov na úvod a již tradičně následovalo všemi tolik oblíbené a očekávané zpívání. Začali jsme lidovými písničkami a pokračovali těmi, které se děti naučily během předešlých dvou týdnů v MŠ. Uzavřeli jsme jimi tak podzimní část našich setkání a přednesem básničky Na Mikuláše vkročili do zimního času, zároveň i do programu společného rána. Protože bylo přáním dětí vyrábět v domově anděly a čerty, využila jsem je i jako motivaci pro cvičení. Nově jsme přidali i několik cviků podporujících oromotoriku. Tělo jsme protáhli předváděním toho, jak vysoký je Mikuláš, ramenní klouby, lokty a zápěstí uvolnili máváním andělskými křídly, prsty

ztvárnily padající sněh. Všichni ze skupiny si vybrali, co by rádi vyráběli, materiálu a pomůcek bylo dostatek. Při rozhodování jim mohly pomoci předem připravené ukázky obou postaviček. Postupně jsem vysvětlovala a předváděla, jak s prací postupovat dál a protože postup znaly i děti, i ony mohly babičkám a dědečkům pomoci, to udělaly velice rády. Své výrobky děti darovaly seniorům, a protože jich ještě několik zbylo, předaly je přítomným babičkám se slovy, že je mohou darovat někomu dalšímu. Čas strávený v domově velmi rychle utekl, s písničkou a přáním brzkého setkání jsme se rozloučili.

-reflexe:

Tato návštěva pro mě byla zatím nejnáročnější. Především z hlediska organizace. Protože jsme se kvůli rekonstrukci společenské místnosti na druhém patře poprvé scházeli na třetím, nebyla ze začátku účast seniorů velická. Po našem příchodu na nás čekaly čtyři babičky. Paní ředitelka, která mě doprovázela, nabízela ještě chvíli počkat, bohužel čas, který máme pro naše setkání vymezený, nám to příliš nedovoluje. Počet zúčastněných jsem ale v žádném případě nevnímala jako překážku v programu, je přece krásné udělat radost čtyřem lidem, to není málo. A vzhledem k tomu, že obvykle začínáme zpěvem a užší spolupráci navazujeme postupně, o nic nepřišli ani ti, co přišli později. Snažila jsem se je co nejlépe uvést a přivítat mezi nás, tak, aby se všichni cítili příjemně. Děti v mnohém pomohly nejen mně, ale i nově přichozím, které uváděly do dění. Také slíbily, že jim znovu zazpívají a přednesou básničku, aby jim nebylo líto, že je neslyšeli.

- **5. návštěva (22. 12. 2017)**

-cíl:

- Navodit vánoční atmosféru
- Společně si užít vánoční čas
- Začít cíleně pracovat ve dvojicích- dítě-senior
- Vést děti ke vzájemnému naslouchání

Předvánoční setkání jsme z organizačních důvodů o týden posunuli. Sešli jsme se tak dva dny před Štědrým dnem, kdy bylo těšení se na něj z dětí cítit na míle daleko. Přála jsem si, aby kouzlo vánočního času prostoupilo i naše další společné chvíle, abychom lidem v domově darovali hřejivý pocit, který je bude těšit i do dalších dní.

Vánoce nejsou dobou, kterou bychom měli mít rádi jen kvůli tomu, že býváme obdarovávaní. Domnívám se, že školka je místo, kde děti mají možnost toto období prožít a poznat ho i jiným způsobem, než jak ho znají z domova. V rámci příprav na předvánoční setkání v domově jsem se zaměřila právě na radost ze společně prožitých chvil, tradice, vzájemnou pomoc. Ve dnech, které jsem s dětmi ve školce strávila, jsme pro seniory také vyrobili malé dárečky-vánoční stromečky.

-vzdělávací nabídka:

- Přednes básně „Cinky, cinky, zvonek zvoní“
- Zpěv písně „Už jsou tu Vánoce“
- Společné zpívání vánočních koled

-Pásli ovce valaši

-Půjdeme spolu do Betléma

-Štědrý večer nastal

- Cvičení motivované říkankou
- Výroba přáníček ve dvojicích

výstup:

- Dítě spontánně komunikuje se seniory
- Dítě naslouchá vyprávění druhého
- Dítě spolupracuje ve dvojici se seniorem
- Dítě řeší elementární situace
- Dítě obdaruje druhého
- Dítě přednese z paměti básničku, zazpívá písničku

-popis:

Bezprostředně po tom, co jsme s dětmi do domova přišli, jsme byli obdarováni. A to hojnou účastí, která nás všechny velmi potěšila. Po společném pozdravu jsme s dětmi přednesli básničku s vánoční tematikou, zazpívali písničku a společně se seniory několik vánočních koled. Za doprovodu říkanky jsme opět procvičili i naše tělo. Následně jsem děti poprosila, aby společně s babičkami a dědečky utvořili dvojice, případně trojice, zkrátka, aby nikdo nezůstal sám. Předvedla jsem všem ukázkou hotového přáníčka, které budeme vyrábět, vysvětlila, jak na to a mohlo se začít. Každá skupinka měla za úkol společnými silami vyrobit přání dvě. Po jejich dokončení jsem se seniorů ptala, zda by se chtěl někdo s ostatními podělit o tom, jaké zvyky na Vánoce dodržují, dodržovali, které mají nejraději, které si pamatují z dětství. Na povídání jsme navázali koledou „Štědrý večer nastal“, která naznačovala blížící se konec posledního setkání v roce, ale také předávání dárečků. Nejdříve jsme seniorům předali dárečky, které jsme vyráběli ve školce. Každé z dětí obdarovalo jednu babičku, dědečka. Nakonec jsem poprosila, zda bychom se ještě jednou mohli sejít ve skupinách, ve kterých jsme vyráběli přáníčka, a ptala jsem se, co teď s nimi. Vyplynulo, že jsme si s nimi práci dali právě proto, abychom si je nyní mohli navzájem vyměnit a u té příležitosti si popřát Vánoce plné pohody, radosti a zdraví do nového roku.

-reflexe:

Kouzelné, klidné, pohodové, radostné, přátelské. Takové bylo naše setkání. Na vyrábění ve dvojicích bylo nádherné to, že ho nedoprovázely ostych ani rozpaky, naopak. Děti se okamžitě rozeběhly k babičkám a dědečkům, a protože bylo tentokrát seniorů více než dětí, všimly si toho, kdo je sám a hned ho přizvaly k sobě. Přáníčka s vánočními motivy inspirovala k rozhovorům, vyprávění. Záměrně jsem vybrala jednoduchou práci, na které se mohou podílet všichni, kterou zvládnou všichni, nezaměstná je tak, aby při ní bylo ticho, na druhou stranu ale i vybízela ke spolupráci a výsledek potěšil. To se povedlo. Mým cílem také bylo, aby se děti seznámily s dalšími tradicemi. K povídání o nich jsem ale přistupovala opatrně a obezřetně, protože jsem nechtěla seniory rozesmutnit. Předávání dárků a přáníček doprovázely úsměvy, pohazení, objetí a upřímná radost. Věřím, že jsme naše dušičky navzájem pohladili,

potěšili a že v nás všech tento pocit ještě dlouho vydržel. Mé vánoce byli i díky tomuto ránu bohatší.

- **6. návštěva (11. 1. 2018)**

-cíl:

- Prohlubovat spolupráci se seniory
- Nebát se fyzického kontaktu se starým člověkem
- Společně sdílet hru
- Pojmenovat znaky zimy
- Sdílet radost ze společného setkání

Každý vstup do nového roku přináší jistá očekávání, přání, touhy, vize, předsevzetí, cíle. Tak ho alespoň vnímáme my, jako dospělí lidé. Důležité samozřejmě je, aby nám tento elán a chuť do práce vydrželi po celý rok a my na ně mohli navazovat a posouvat jejich smysl dál. Ne jen znovu a znovu začínat. I v tomto ohledu bychom se mohli a měli inspirovat u dětí, jejichž snažení a zápal pro věc je obrovské a snad i u seniorů, kteří si uvědomují důležitost okamžiku a přítomnosti. Naše setkání mi umožňují čerpat z bohatství obou skupin, učit se od nich a využívat vzájemné spolupráce ve prospěch všech zúčastněných. Pojdme v nich pokračovat.

-vzdělávací nabídka:

- Zpěv písně „Meluzína“, „Sněhulák“
- Přednes básně „Postavil jsem sněhuláka“
- Cvičení
- Kresba sněhuláků ve dvojicích

První lednové setkání opět navazuje na práci paní učitelek v mateřské škole, neméně však i na naše předchozí zkušenosti ze společně strávených chvil, na již dosažené prohloubení vzájemné spolupráce.

-výstup:

- Dítě bez problémů spolupracuje se seniorem

- Dítě se nebojí fyzického kontaktu se starým člověkem
- Dítě se těší na setkání se seniory
- Dítě se zapojuje do činností
- Dítě spontánně komunikuje s ostatními lidmi

-popis:

Tradiční zpívaný pozdrav, darování radosti seniorům z poslechu přednesu a zpěvu dětí a od všem již známého úvodu jsme se mohli přenést zase o kousek dál. Ani dnes jsme nemohli zapomenout na procvičení těla. Tato aktivita nám napomohla přesunout se k výtvarné činnosti, která nás dnes čekala, kreslení sněhuláků z obrysu našich rukou. Při minulé návštěvě se velmi vydařila a osvědčila práce ve dvojicích. Protože ale měla možnost si ji vyzkoušet a prožít pouze jedna skupina dětí, bylo mým úkolem pokusit se o stejný úspěch i s druhou skupinou. Požádala jsem děti, aby si každé z nich našlo jednu babičku, dědečka a utvořili tak dvojice. Jejich úkolem bylo, aby si navzájem na rozpuštěnou čtvrtku obkreslili ruku. Po té jsem nechala kolovat mnou vytvořenou ukázkou práce, řekla k postupu pár slov a nechala je pracovat dál. Po dokončení už zbýval čas jen na rozloučení písničkou Sněhulák a šlo se zpátky do školky.

-reflexe:

Na všech bylo vidět, že se na dnešní společné ráno velmi těšili. Přece jen od posledního setkání uběhla poměrně dlouhá doba. Nálada byla od začátku výborná. Veselá a usměvavá. Práce ve dvojicích potěšila nejen obě skupiny zúčastněných, ale i mě. Bylo úžasné pozorovat, jak jsou děti citlivé, opatrné, že jim bližší kontakt se seniory nečiní žádné potíže. Ruce si navzájem pohládili, smáli se, když jejich obrysy na papírech mezi sebou porovnávali. Kresba „sněhových koulí“ z jednotlivých článků prstů šla mnohem lépe dětem. Když viděli, že to některým seniorům dělá veliké problémy, samy jim nabídly svou pomoc. Některé dvojice se domluvili, že děti budou kreslit, babičky a dědečkové zase radit, co by se jakému sněhulákovi nejvíce hodilo na hlavu, jaké knoflíky namalovat nebo že budou kolem nich lepit sněhové vločky. Když přišlo na vyměňování si výtvorů, senioři se dětem na jimi darované obrázky začali podepisovat. To inspirovalo i děti. A ty, které se zatím ještě podepsat neumí, poprosily babičku či dědečka, se kterými pracovaly, aby je podepsali. Odehrála se zde úžasná činnost plná

spolupráce, pomoci a porozumění. Věřím, že i její podepisování jí dodalo osobitější charakter. Ještě před tím, než jsme se pustili do závěrečného zpívání, daly babičky dětem bonbony, jako poděkování za to, že je navštěvujeme.

- **7. návštěva (25. 1. 2018)**

-cíl:

- Dosáhnout spolupráce, která je přirozená
- Komunikovat přirozeně a bez zábran
- Respektovat potřeby a možnosti druhého člověka

Leden se s námi pomalu, ale jistě loučí, skutečná zima se stále ještě kdesi schovává. My se jí svou prací ve školce snažíme přivolat, abychom si mohli užívat zimních radovánek. Každá vločka, která z nebe spadne, nám udělá velikou radost a protože se děti za posledních čtrnáct dní ve školce dozvěděly mnohé o jejich těle a jeho ochraně před zimou, jsme na pořádnou sněhovou nadílku dobře připraveni. S prosbou o pomoc při volání zimy jsme zašli i do domova seniorů.

-vzdělávací nabídka:

- Zpěv písně „První sníh“
- Přednes básně „Sněžilo, sněžilo“
- Cvičení na jemnou motoriku motivované říkankou
- Výroba rukavic

-výstup:

- Dítě přirozeně spolupracuje a komunikuje se seniory
- Dítě respektuje stáří, pomůže, pohladí
- Dítě zvládá sebeobslužné činnosti, aktivně se zapojuje do činností
- Dítě navrhuje řešení situace

-popis:

Po úvodním pozdravu jsme s přivoláváním zimy hned začali písničkou První sníh. Dnes nás čekalo vyrábění rukavic, nemohli jsme tak opominout pro všechny tolik prospěšné a zdravé cvičení, kde jsme se tentokrát zaměřili na procvičení rukou za doprovodu říkanky. Výroba rukavic spočívala v tom, že si každý svou šablonu vyzdobil, vybarvil podle své chuti, na okraj nalepil vatou, která symbolizovala kožíšek, který zahřeje. Nakonec se rukavice provázkem svázaly do páru, tak jak to má být. Hledáním druhé rukavice jsme hledali i kamaráda, přátelství. Ještě poslední básnička a na shledanou příště.

-reflexe:

Po příchodu do domova za mnou přišla aktivizační pracovnice s omluvou, že to dnes vypadá na velmi malou účast ze strany seniorů. Řada z nich se kvůli špatnému tlaku necítila od rána dobře. Nechali nás moc pozdravovat a poprosili, že pokud budeme opět něco vyrábět, jestli bychom se za nimi s dětmi nemohli na moment zastavit, aby jim děti předaly výrobky osobně. V obýváčku na nás skutečně čekaly jen dvě paní. Na dobré náladě nám to ale neubralo. Využila jsem toho, že mám na všechny více času, mohla jsem tak více naslouchat, hlouběji si popovídat i se seniory. Sešli jsme se u jednoho stolu a celé ráno bylo velmi intenzivní z hlediska spolupráce, rozhovorů i radosti. Protože chtěly babičkám s jejich rukavicemi pomáhat všechny děti, domluvili jsme se, že každé z nich na ně může babičkám nakreslit něco svého. Vznikla tak krásná společná práce. Nejenže bylo možné rukavice mezi sebou provázat a darovat v rámci skupiny, děti jich skutečně vyrobily tolik, že jsme po skončení práce zašly obdarovat i ty, kteří se s námi dnes nemohli potěšit. Jejich radost z našeho příchodu byla tak upřímná, veliká, věřím, že alespoň trochu i léčivá a pro nás s dětmi nakažlivá. Ani děti neskrývaly potěšení z toho, že dokázaly pomoci a rozveselit. Myslím, že na sebe byly opravdu pyšné. A já na ně.

Při této návštěvě se na mě obrátila Vojtova prababička s poděkováním. Děkovala za to, že díky tomuto projektu může opět vídat Vojtíška i jeho maminku, svou vnučku, protože ji Vojta svým naléháním přemluvil, aby s ním za babičkou do domova zašla. Den před sedmým shledáním se tak stalo.

EVALUACE

V rámci mé bakalářské práce se podařilo vytvořit takový projekt spolupráce mateřské školy a domova seniorů, který byl úspěšně uveden a realizován v praxi.

Projekt byl všemi zúčastněnými pozitivně a s radostí přijat. Úroveň jednotlivých setkání stoupala s každou další návštěvou. Důvodem bylo jak stále hlubší vzájemné poznávání dětí a seniorů, tak i čerpání zkušeností z prožitých návštěv z mé strany.

Zvolená vzdělávací nabídka se líbila. Mimo společně prožité radosti z činností vidím přínos v tom, že přiměla staré lidi zapojit se, nebýt pasivní. Dětem pak zprostředkovala uvědomění, že i dospělí lidé potřebují pomoci, zvláště pak staří lidé. Současně si uvědomily, že je v jejich silách pomoc poskytnout a pomáhaly opravdu rády. Děti ke starým lidem v domově přistupovaly ohleduplně, byly všímavé a ochotné.

Tato zkušenost jim přiblížila, jak vypadá život v pozdním věku, jaké nedostatky, ale především možnosti s sebou stáří přináší.

Protože si společná rána našla místo v srdcích dětí, seniorů, ale i dalších, kteří se na projektu nějakým způsobem podíleli, nekončí naše setkání současně s dokončením bakalářské práce, budou i nadále pokračovat.

Do evaluace projektu se zapojili všichni zúčastnění prostřednictvím odpovědí na položené otázky:

- Aktivizační pracovnice v domově

-Co tento projekt přinesl do domova seniorů?

-Jaký přínos v něm vidíte pro děti?

-Myslíte si, že má budoucnost a uvítáte její i nadále?

- Senioři

-Těšily vás návštěvy dětí? Co se Vám na nich nejvíce líbilo?

-Myslíte si, že je tato setkání mohou pozitivně ovlivnit do budoucna? Jakým způsobem?

-Budete rád/a, pokud budou naše setkání pokračovat? Případně jak byste si je představoval/a?

- Ředitelka MŠ, třídní paní učitelka

-Co si myslíte, že tato setkání dětem dala?

-Jakým způsobem by je mohla ovlivnit do budoucna?

-Chtěli byste v tomto projektu pokračovat i nadále? Jakým způsobem?

- Děti

-Jak se ti líbilo chodit za babičkami a dědečky do domova?

-Vzpomeneš si na něco, co si tam dělal/a nejraději?

-Myslíš, že si jim také dokázal/a pomoci? Udělat radost?

-Napadá tě, proč jsme za nimi vlastně chodili?

-Budeš ráda, když budeme v návštěvách pokračovat?

Nápad se všem zúčastněným velice líbil. Oceňovali především způsob, jakým návštěvy probíhaly. Paní ředitelka z mateřské školy vyzdvihovala toto: „Takových programů, kdy děti chodí v nějaký významný den navštívit seniory do domova, tam jim zazpívají, přednesou básničku, je dost. Tady se mi ale líbilo, že šlo o to zaktivizovat staré lidi, zapojit je, dát jim možnost projevit se, ukázat, co umí. Právě spolupráce tu byla výjimečná, úžasná.“ Děti na otázku, co se jim na návštěvách v domově líbilo, odpovídaly, že ty babičky, že s nimi byla legrace. Nejčastěji zmiňovaly, jak si oblíbily společné tvoření ve dvojicích, rády také zpívaly a povídaly si. Hodně z nich jako nejoblíbenější činnost označily vzájemné obkreslování si rukou, kdy z jednotlivých prstů dokreslovaly sněhuláky. Spolupráce se líbila i starým lidem v domově. Návštěvy jako takové je velmi těšily, vyvedly ze stereotypu a zpestřily jim ne jeden den. To svými slovy dokládá i aktivizační pracovnice: „Tolik se vždy těšili, dětský smích sem vnesl život a radost.“

Přála jsem si, aby tato setkání u dětí podporovala rozvoj empatického, prosociálního a respektujícího chování. Nejen že jsem naplňování těchto cílů a projevy takového chování vnímala při vlastním pozorování, všímali si jich i ostatní. Paní učitelka s paní ředitelkou se shodují, že bylo důležité, aby děti věděly, že být dospělý, neznamená umět všechno. Zmiňovaly, že bylo dětem umožněno, aby poznaly a prožily, že je třeba starým lidem pomoci. Paní ředitelka dodává: „Děti mohly pomoci, zažít radost z toho, že pomáhají, bez nároku na odměnu, za to s vnitřním uspokojením.“ Jedna z klientek domova říká: „Bylo hezké vidět, jak se nám děti snaží pomoci, bez pobízení a se samozřejmostí. Já o tom pochybovala, ale tady je svět ještě v pořádku, takhle by všechny děti měly být od mala vedeny, vychovávány s úctou a k úctě.“ Děti vzpomínaly a vyprávěly o jednotlivých činnostech, kdy dokázaly pomoci. Vzpomněly si na pana Františka a skládání pyramidy, na to, jak pomáhaly při lepení, kreslení, ale také na to, kdy svými výtvary dokázaly někomu druhému udělat radost, potěšit. Anička říká: „Když jsem jedné babičce dala svou rukavičku, asi jsem jí pomohla, protože jí nebylo dobře, ale pak se usmívala.“ Lukášek dodává: „Proto jsme tam přece chodili, aby měli babičky a dědečkové radost.“ To komentuje Tomášek se slovy: „Jasně, vždyť se musí nudit, když jsou sami, já se taky sám nudím.“

Jak paní ředitelka, paní učitelka, ale i senioři souhlasí s tím, že děti v tomto věku jsou velice vnímavé, a že to, co je jim nyní dáno, co prožijí, vyzkouší si, že to všechno si odnesou do svých životů, do dospělosti. Paní ředitelka říká: „Myslím, že přínos podobných projektů nemůžeme ani dohlédnout.“ K tomu ještě dodává: „Nemusíme tu hovořit ani o daleké budoucnosti. Vždyť už teď bylo některým dětem dáno víc, než by někdo z nás čekal. Tímto projektem jste převychovala i některé z rodičů dětí. Konkrétně dva. Děti neměly možnost vídat své praprarodiče, ale protože se s nimi v domově setkaly, bylo jim společně hezky, doma si vyprosily, aby za babičkami nechodily jen se školkou, ale i s maminkami a tatínky. To je přece skvělé.“

Všichni zúčastnění by uvítali, kdyby setkání pokračovala i nadále. Hledají možnosti a navrhují další náměty a nápady pro spolupráci.

ZÁVĚR

Respekt, úcta, ohleduplnost, všímovost, empatie, prosociálnost. Žádoucí způsoby chování lidí, které nám umožňují, abychom se ve společnosti druhých lidí cítili dobře, bezpečně a příjemně. Takové projevy může již od útlého věku rozvíjet rodina, my jakožto pedagogové jej můžeme dále prohlubovat v mateřské škole. Tato doba je pro zvnitřnění takového chování zásadní.

Teoretická část vycházející z poznatků vývojové psychologie a pojetí současné mateřské školy umožnila lépe se zorientovat v zákonitostech vývoje člověka a získané poznatky využít a uplatnit v části praktické.

Stanovené cíle práce byly naplněny. Podařilo se mi uvést projekt do praxe a vytvořit takové plány jednotlivých návštěv, které vybízely ke spolupráci, u dětí podporovaly rozvoj respektujícího, empatického a prosociálního chování. Děti získaly jasnější představu o tom, co to znamená, být starý. V pozitivním slova smyslu si uvědomily svou vlastní sílu-totíž své možnosti být někomu druhému nápomocen.

Prožití si takových setkání neznamenal jen přínos jen pro děti a seniory, ale i pro mě samotnou. Každá chvíle strávená v domově seniorů mě neuvěřitelně obohatila, naučila, posunula dál.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online] [cit. 10.6.2017].
Dostupné z <http://www.msmt.cz/file/39793/>

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

LANGMEIER, Josef a Dana Krejčířová. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

MERTIN, Václav. *Výchovné maličkosti: průvodce výchovou dítěte do 12 let*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-857-9.

TOŠNEROVÁ, Tamara. *Jak si vychutnat seniorská léta*. Brno: Computer Press, 2009, ISBN 978-802-5121-047

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2153-1

SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2010, ISBN 978-80-87553-64-0

ŠVEJDOVÁ, Hanka. *Není babka jako babka a drak jako drak...* Klatovy: DRAGON PRESS s. r. o., 2016, IČ: 03763447

KOZÁKOVÁ, Soňa, Jiří Zima a Jiří Macek. *Já písnička 1*. Cheb: G W spol. s. r. o., 2011, ISMN M-706509-79-2

SVOBODOVÁ, Eva a Hana Švejdová. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Praha: Portál, 2011.-168 s., ISBN 978-80-262-0020-8

POSPÍŠILOVÁ, Zuzana. *Zlobivé pohádky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4472-8

SEZNAM ZKRATEK

atd.	a tak dále
např.	například
MŠ	mateřská škola
RVP PV	rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání
ŠVP	školní vzdělávací program
TVP	třídní vzdělávací program
HPH	hudebně pohybová hra

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A: NÁVRH PROJEKTU

PŘÍLOHA B: POHÁDKA HODINY PANA ŘEHOŘE

PŘÍLOHA C: PÍSNĚ

PŘÍLOHA D: BÁSNĚ

PŘÍLOHA E: FOTOGRAFIE

PŘÍLOHA A: NÁVRH PROJEKTU

Spolupráce mateřské školy se seniorským domovem

V rámci své bakalářské práce se budu zabývat spoluprací mateřské školy se seniorským domovem s cílem prohlubování úcty předškolních dětí k životu a stáří a obohacování kvality života dětí i seniorů.

Děti-staří lidé. Na první pohled dvě odlišné skupiny lidí, se svými specifickými možnostmi, potřebami. U obou těchto věkových skupin je ale možné najít řadu společných rysů. Dále je důležité si uvědomit, že obě tyto skupiny potřebují a zaslouží si zvláštní péči, mnoho pozornosti, trpělivosti a lásky. Stáří není synonymem nemoci a čekáním na odchod ze světa, je plnohodnotnou etapou života, i když s sebou přináší změny, které je třeba brát v potaz. Jako vychovatelé dětí předškolního věku uvědomující si skutečnosti a stav společnosti ve vztahu k tomuto tématu, máme možnost v dětech posilovat a podporovat rozvoj empatie, prosociálního chování a úcty k druhým.

Mým cílem je vytvořit projekt fungující v praxi, který bude u dětí podporovat rozvoj respektujícího, empatického a prosociálního chování, povede je k chování, které je sociálně a společensky prospěšné, se zvláštním zájmem o staré lidi. Smyslem projektu je dětem v útlém věku přiměřeným způsobem zprostředkovat realitu současné společnosti v souvislosti se seniorskou populací, která je však našim přístupem a chováním ovlivnitelná.

Uvedení projektu do praxe vnímám jako přínos nejen pro děti a seniory, kteří budou jeho součástí, vidím ho také jako inspiraci pro rodiče a další vzdělávací instituce.

Náplň jednotlivých setkání by se odvíjela od aktuálních plánů třídy mateřské školy, současně by je obohacovala možností mezigeneračního učení. Ráda bych, aby se jednotlivých návštěv aktivně účastnili nejen děti, ale také klienti domova, tak, abychom pozvolným a přirozeným způsobem vytvořily vzájemnou spolupráci, která bude prostoupena city, úctou, respektem, pochopením a porozuměním a chutí vzájemně si pomáhat.

Při setkáních bychom společně cvičili, zpívali, tvořili, povídali si. Vše s ohledem na možnosti obou skupin. Vítány budou další nápady a náměty jak ze strany dětí, tak i seniorů. Jde o to, aby se všichni cítili příjemně a aby společná setkání přinášela radost.

Hodiny pana Řehoře

Pan Řehoř si užíval důchodu. Byl už starý, ale měl stále co na práci. Od mládí měl rád rád a pořádek. Všude chodil přesně a celý den měl na minuty rozplánovaný. K tomu, aby mohl své plány dodržet, potřeboval mít spolehlivé hodinky. To mu ale nestačilo, a tak si časem pořídil hodiny do každého pokoje. Každé ráno je pečlivě zkontroloval a popřípadě seřídil, aby ukazovaly správný čas.

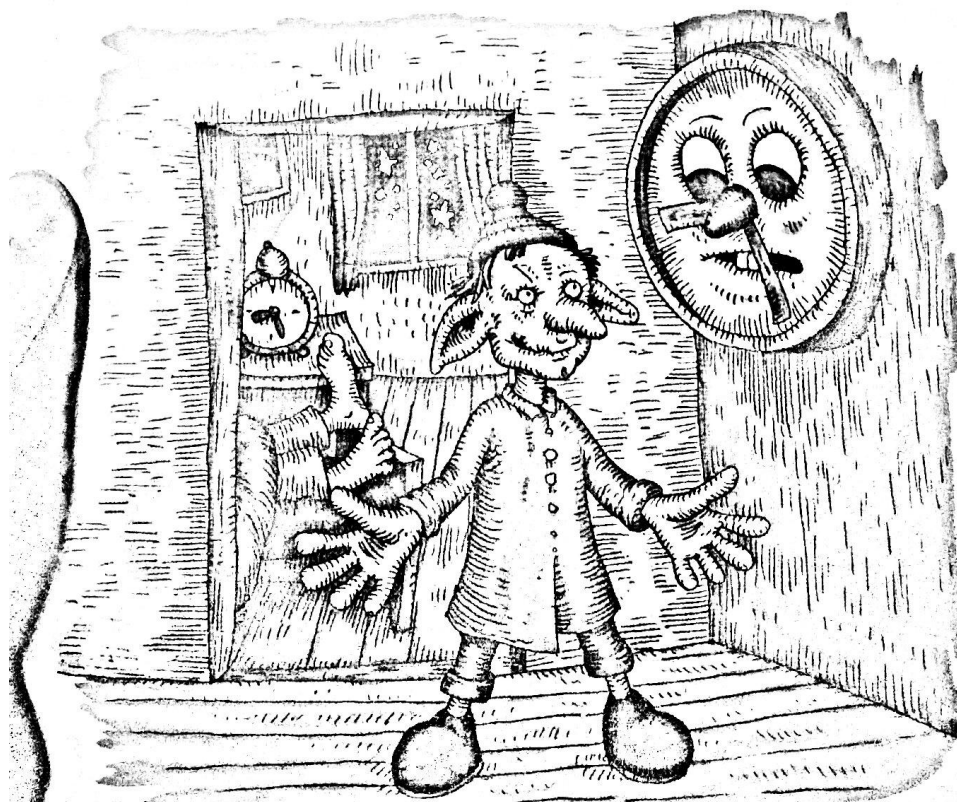
Radost z pravidelného režimu ale panu Řehoři nevydržela dlouho. Jednoho dne se do jeho bytu nenápadně proplížil zlomyslný skřítek. Nejdřív se schovával v koutech a pod gaučem nebo ve skříni, aby mohl pana Řehoře nenápadně pozorovat. Přemýšlel, jakou lumpárnu by mu mohl provést. Když si všiml, jak pan Řehoř lpí na přesném čase, hned mu blýsklo v očích.

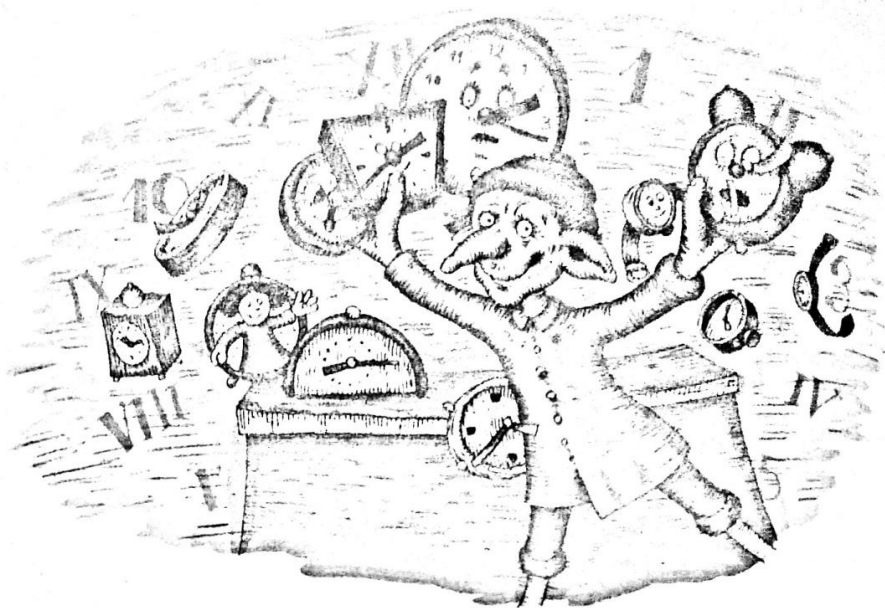
Byl právě večer a pan Řehoř se uložil ke spánku. Hodiny spát nemohou, ty jsou vzhůru stále a stále jdou kupředu. Stejným tempem – tik – tak – tik – tak.

Když se z ložnice ozvalo hlasité chrápání, skřítek se postavil doprostřed obývacího pokoje a díval se na hodiny, které visely na zdi.

„Co koukáš?“ zeptaly se skřítky hodiny, kterým bylo jeho zírání nepříjemné.

„Nestačím se divit,“ odpověděl skřítek naoko udiveně.
„Copak umíte chodit jenom tak pomaličku?“

„Jdeme správně. Musíme jít právě tak. Na to jsou předpisy!“ hájily se hodiny.

„Předpisy, pche,“ mávl rukou skřítek. „Dáme si závody. Schválně, kdo bude rychlejší?“

Hodiny na moment zaváhaly. Celou dobu ale visely na stěně a moc zábavy si neužily, a tak se rozhodly, že si se skřítkem dají závod. Pro jednou se snad nic nestane.

Skřítek závod odstartoval: „Tři, dva, jedna, teď!“

Skřítek běhal po bytě a ručičky na ciferníku se točily jako při divoké jízdě na kolotoči. Málem uletěly, jaká to byla rychlost.

Když se skřítek i hodiny zastavili, bylo venku ráno, ale ručičky na hodinách ukazovaly večer. Skřítek se schoval a čekal, co na to řekne pan Řehoř.

Starý pán vstal jako obvykle, umyl se jako vždycky a pak chtěl zkontrolovat svoje hodiny. Prošel všechny pokoje a při tom se usmíval. Jen nad hodinami v obýváku se zastavil. Chvíli nevěděl, jestli by náhodou neměl jít spát, když je podle nich večer, ale pak si řekl, že ostatní hodiny ukazují ráno. Zatočil ručičkami a čas byl zase v pořádku.

Hodinám se ulevilo. Po té noční honičce se skřítkem měly trochu výčitky svědomí. Vždycky šly na minutu přesně a jeho pán se na ně mohl spolehnout. Ale teď? Zato skřítek byl zklamaný. Jeho lumpárna mu moc nevyšla. Rozhodl se, že večer to zkusí jinak.

Nadešel čas, kdy pan Řehoř obvykle chodíval do postele. Skřítkovi bylo jasné, že přesně za deset minut se ozve chrápání. I v tom byl pan Řehoř naprosto přesný. Malý skřítek hned začal pobíhat po bytě a sbíral všechny hodiny a hodinky, které starý pán měl.

Pověsil je na stěnu v obýváku. Hned vedle hodin, se kterými hrál na honěnou.

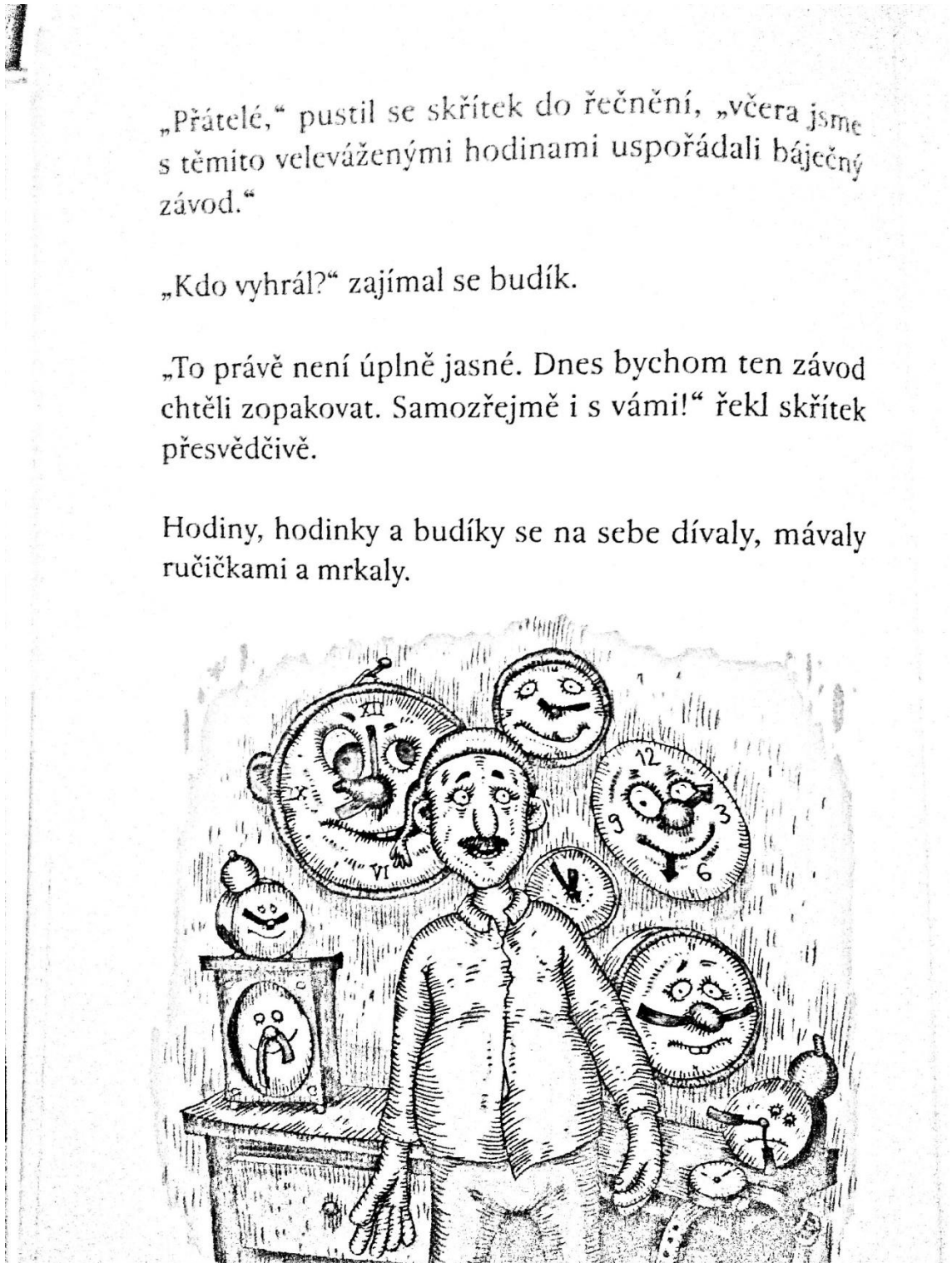
Obrázek č. 5

„Přátelé,“ pustil se skřítek do řečnění, „včera jsme s těmito veleváženými hodinami uspořádali báječný závod.“

„Kdo vyhrál?“ zajímal se budík.

„To právě není úplně jasné. Dnes bychom ten závod chtěli zopakovat. Samozřejmě i s vámi!“ řekl skřítek přesvědčivě.

Hodiny, hodinky a budíky se na sebe dívaly, mávaly ručičkami a mrkaly.

Zdroj: vlastní

„Tak jo,“ odpověděly za všechny náramkové hodinky.

Hned nato začal divoký závod. Kdyby se na to někdo díval, asi by se mu z toho zamotala hlava. Všechny hodiny nebyly stejně rychlé, a tak se stalo, že když skřítek závod ukončil, každé z nich ukazovaly jiný čas. Přesně tohle skřítek chtěl. Promnul si ruce a spokojeně odešel do hajan.

Pan Řehoř se probudil a byl zmatený. Hledal svůj budík, ale na nočním stolku nebyl. Chtěl se podívat na své náramkové hodinky, ale ani ty nenašel. Zmateně pobíhal po bytě, až se dostal do obýváku. Všechny hodiny byly pohromadě, ale každé z nich ukazovaly jinak. Pan Řehoř nevěděl, co si o tom má myslet. Které z nich ukazují správný čas? Nejvíce věřil svým náramkovým hodinkám, protože ty mu byly celý život nejbližší. Podle nich seřídil čas na ostatních hodinách. Jenže byl prý čas jít znovu do postele. Panu Řehoři se zdálo zvláštní, že ještě není tma, ale byl zvyklý své hodiny poslouchat. Zavřel oči a znovu usnul. Nasnídal se za tmy a potmě také vyrazil na svou pravidelnou procházku. Podivné bylo, že všechny obchody měly ze záhadného důvodu zavřeno.

Zlomyslnému skřítkovi se jeho lumpárna dokonale vydařila, a tak šel zase někam dál. Vysvobození přišlo

až s paní Růženkou. To byla sousedka, která s panem Řehořem občas chodívala na procházky.

Zazvonila u dveří a hned po pozdravu se začala vyptávat: „Co je s vámi? Už pár dní jste se neukázal. Nejste nemocný?“

„Já?“ divil se pan Řehoř. Já chodím na procházky pravidelně jako vždycky, ale vás v poslední době není vidět!“

Paní Růženka se podívala na hodiny, které visely na zdi v předsíni, a hned se usmála. „Asi to bude tím, že vám jdou špatně hodiny!“

„Mně?“ divil se pan Řehoř.

Paní sousedka mu hodiny nastavila správně, rozloučila se a odešla. Panu Řehoři to vrtalo hlavou. Dlouho si nechtěl připustit, že by jeho hodiny mohly jít špatně, ale když si podle paní Růžanky nařídil i ostatní hodiny, všechno se vrátilo do vyjetých kolejí. Při procházkách bylo opět světlo, spal potmě a v obchodech měli zase otevřeno. Všechno bylo opět v pořádku.

Ale kdo ví, kde zlomyslný skřítek řadí právě teď? Pro jistotu si čas na svých hodinách pravidelně kontrolujte.

PŘÍLOHA C: PÍSNĚ

- Obrázek č. 8: PÍSEŇ PRŠÍ, PRŠÍ

PRŠÍ, PRŠÍ
česká

hybně C

1. Pr-ší pr-ší jen se le-je kam ko-nič-ky po-je-de-te?
Po-je-de-me na lu-ka až ku-kač-ka za-ku-ká

2. Kukačka už zakukala
má panenka zaplakala
[: Ty kukačko nekukej
má panenke neplakej :]

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 9: PÍSEŇ TRAVIČKA ZELENÁ

TRAVIČKA ZELENÁ
česká

vesele C G7 C G7 1. C

1. Tra-vič-ka ze-le-ná to je mo-je po-tě-še-ní
pe-ři-na Jak jen z ja-ra zač-ne pu-čit ne-chci já se
do-ma mu-čit tra-vič-ka ze-le-ná to je mo-je pe-ři-na

2. Travička zelená to je moje potěšení
travička zelená to je moje peřina
když si smyslím na ni sednu
když si smyslím na ni lehnu
travička zelená to je moje peřina

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 10 a: PÍSEŇ HOLKA MODROOKÁ

HOLKA MODROOKÁ
z Bydžovska

♩ = 96

C F C G⁷ C

1. Hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej u po - to - ka
2. Hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej u po - to - ka

F C G⁷ C

hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej tam
hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej tam

24

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 11 b: PÍSEŇ HOLKA MODROOKÁ

G⁷ C G⁷

v po - to - ce se vo - da to - čí po - de - me - le tvo - je o - či
v po - to - ce je vel - ká vo - da vez - me - li tě bu - de ško - da

C F C G⁷ C

hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej tam
hol - ka mod-ro - o - ká ne - se - dá - vej tam

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 12: PÍSEŇ MALIČKÁ SU

MALIČKÁ SU
moravská

mírně C G⁷ C G⁷ C

1. Ma - lič - ká su hu - sy pa - su tan - co - va - la bych já
2. A že su já ma - lu - šen - ká pře - ci mě má rá - di

G⁷ C G⁷ C

až se třa - su tan - co - va - la bych já až se třa - su
má maměn - ka pře - ci mě má rá - da má maměn - ka

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 13: PÍSEŇ BUDE ZIMA BUDE MRÁZ

BUDE ZIMA BUDE MRÁZ
moravská

klidně

C D D7 Em G Am A7

1. Bu - de zi - ma bu - de mráz kam se ptáč - ku kam schováš
 2. Bu - de zi - ma bu - de mráz kam se ptáč - ku kam schováš

Schovám já se pod hru - du tam já zi - mu pře - bu - du
 Schovám se do ja - vo - ra tam bu - de má ko - mo - ra

3. Bude zima bude mráz kam se ptáčku kam schváš?
 Schovám já se pod mezu až přestane vylezu

4. Až přestane vyletím širý svět rozveselím
 půjde milá na trávu zazpívám jí nad hlavú

13

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 14: PÍSEŇ LUPÍNEK

LUPÍNEK Text a hudba: Marie Kružiková

1. Já, lu - pí - nek na du - bu, dlou - ho ta - dy ne - bu - du -
 2. Ze ze - le - né na hně - dou, má - me pod - zim před se - bou.
 3. Chys - tá - me se řa - du dní na ta - ne - ček pos - led - ní,

po - ma - louč - ku u - sy - chám, už jen má - lo ča - su mám.
 Dá lis - to - pad zna - me - ní - spad - ne všech - no lu - pe - ní.
 pak u - leh - nem zna - ve - ní u ko - ře - nů na ze - mí...

Zdroj: vlastní

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 15: VÁNOČNÍ KOLEDA PÁSLI OVCE VALAŠI

PÁSLI OVCE VALAŠI
z Valašska

svemla

1. Pás - li ov - ce Va - la - ši při bet - lémském sa - la - ši
Haj - dom haj - dom tyd - li - dom haj - dom haj - dom tyd - li - dom

2. Anděl se jim ukázal do Betléma jít kázal Hajdom hajdom ...

3. Vstaňte hore a choďte Pána Krista najdete Hajdom hajdom ...

4. On tam leží v jesličkách ovinutý v plenčičkách Hajdom hajdom ...

5. Marie ho kolíbá svatý Josef mu zpívá Hajdom hajdom ...

6. Hajej nynej děfátko přsvaté pacholátko Hajdom hajdom ...

Zdroj: vlastní

- Obrázek č. 16: PÍSEŇ SNĚHULÁK

Sněhulák

text upravil M. Vagnerová
mel. upravil F. Jústel

Pochodem D A7 D A7 D A7

Kl Hop, hop, hop, vpravo, vlevo v bok, poskakujte všichni s námi,

D A7 D A7 D A7 D
sněhuláčku me - zi ná - mi, hop, hop, hop, vpravo, vlevo v bok.

2. Hop, hop, hop, vpravo, vlevo v bok,
Vystrč ruce, zdvihni hlavu, vyskoč s námi sněhuláku,
hop, hop, hop, vpravo, vlevo v bok.

3. Ťap, tap, tap, pojd' nás pochytat.
Nohou dupni, dlaní tleskni, na kolena rychle klekni,
tap, tap, tap, pojd' nás pochytat.

První čtyř taktů lze hrát jako předehru, mezihru a dohru.

Děti stojí čelem do kruhu, uprostřed sněhulák /i více/
1.-4. takt provádí jen sněhulák, od 5. taktu provádí všechny děti se sněhulákem. Je to vlastně pohybové vyjádření obsahu písně.
Ve třetí sloce se řídí sněhulák podle textu celé písně.
Dítě, které chytí, se stává sněhulákem.

Zdroj: vlastní

PŘÍLOHA D: BÁSNĚ

- NA MIKULÁŠE (Jiří Žáček)

Už je zima,

už je čas-

Mikuláši mají sraz.

Jeden půjde rovnou k nám.

Bude bručet-

však to znám.

Číhni se mu na boty:

-Ahoj, táto,

jsi to ty?

- UŽ JSOU TADY VÁNOCE (Jindřich Balík)

Cinky cinky

zvonek zvoní,

ve vaně se kapr honí.

Z mísy voní

ovoce...

Cinky cinky cinkylinky,

už jsou tady vánoce.

PŘÍLOHA E: FOTOGRAFIE

- Obrázek č. 17: Malování ve školce-Já a moji prarodiče

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 18: Příprava společenské místnosti

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 19: Společné cvičení

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 20: Výroba jabloní

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 21: Výroba vánočních přání

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 22

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 23: Společné vyrábění

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 24: Obkreslování rukou a malování sněhuláků

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 25

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 26: Ukázka hotových výtvorů

Zdroj: vlastní realizace projektu

- Obrázek č. 27: Vojtíšek s babičkou

Zdroj: vlastní realizace projektu